

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КОЛЕСНИК ВОЛОДИМИР АНДРІЙОВИЧ

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри

історії та археології

д. і. н., професор

_____ Н. Р. Темірова

«_____» _____ 2024 р.

**ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА І РЕФОРМИ
ХОСЕ БАТЛЬЄ-І-ОРДОНЬЄСА В УРУГВАЇ**

Спеціальність 032 – Історія та археологія

ОП «Публічна історія»

Кваліфікаційна (Магістерська) робота

Науковий керівник:

Литвиненко Р. О., д.і.н., професор,

професор кафедри історії та археології

Оцінка: ____ / ____ / ____

Голова ЕК: _____

Струкевич О. К., д. і. н., проф.

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Колесник В.А. Внутрішня політика і реформи Хосе Батльє-і-Ордоньеса в Уругваї. Спеціальність 032 «Історія та археологія», ОП «Історія та археологія». ДонНУ імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У магістерській роботі проаналізована діяльність видатного уругвайського президента Хосе Батльє-і-Ордоньеса (1903-1907, 1911-1915) з акцентом на його соціальній, політичній та економічній політиці. Дослідження ґрунтується на принципах історизму, системного аналізу та наукової об'єктивності, із застосуванням порівняльного та історико-генетичного методів. Його реформаторська політика розглядається в латиноамериканському контексті кінця XIX – початку XX ст.

Ключові слова: Латинська Америка, Уругвай, Хосе Батльє-і-Ордоньес, реформи, модернізація.

91 с., 1 дод. Бібліограф.: 76 найм.

Kolesnyk V.A. Domestic Policy and Reforms of José Batlle y Ordóñez in Uruguay. Specialty 032 «History and Archeology», EP «History and Archeology». Vasyl' Stus DonNU, Vinnytsia, 2024.

The master's thesis analyzes the activities of the prominent Uruguayan president José Batlle y Ordóñez (1903–1907, 1911–1915), focusing on his social, political, and economic policies. The research is based on the principles of historicism, system analysis, and scientific objectivity, utilizing comparative and historical-genetic methods. His reformist policies are examined within the Latin American context of the late 19th and early 20th centuries.

Keywords: Latin America, Uruguay, José Batlle y Ordóñez, reforms, modernization.

91 p., 1 add. Bibliograf.: 76

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Стан вивчення проблеми	7
1.2. Джерельна база і методологія дослідження.....	9
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИКА І РЕФОРМИ ХОСЕ БАТЛЬЄС-І-ОРДОНЬЄСА	14
2.1. Інтелектуальні витoki політики і реформ.....	14
2.2. Період першого президентського мандату	17
2.3. Другий термін перебування на посаді.....	25
РОЗДІЛ 3. ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ	40
3.1. Мексика	40
3.2. Еквадор	53
3.3. Чилі	59
3.4. Бразилія.....	65
3.5. Аргентина	71
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	80
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Актуальність магістерської роботи про президентство Хосе Батльє-і-Ордоньєса зумовлено тим, що він був одним найвидатніших політиків в історії Латинської Америки у XX ст. Його реформи суттєво вплинули на розвиток Уругваю. Політика Хосе Батльє-і-Ордоньєса досі є натхненням для уругвайських політиків, особливо із партії “Колорадо”. Цю течію називають в його честь – “батльїзм”.

Особливої актуальності вивчення реформ набувають в Україні в контексті євроінтеграції та потреби якісних змін у державі. Аналіз його внутрішньої політики та реформ поглибить наші знання про Уругвай і цей регіон. Це дозволить краще осмислити модернізацію та формування “держави соціального добробуту”. Тим паче у вітчизняній історіографії цю тему дослідники оминають.

Об’єктом нашого дослідження є модернізація держав Латинської Америки.

Предметом є аналіз політики та реформ Хосе Батльє-і-Ордоньєс, який займав пост президента Уругваю (1903 по 1907 та 1911 по 1915 рр.) в контексті латиноамериканського регіону.

Аби реалізувати мету дослідження слід розв’язати такі дослідницькі завдання:

- Означити стан вивчення проблеми;
- Проаналізувати історіографію, джерельну базу і методологічну основу дослідження;
- Розглянути історичний контекст діяльності Хосе Батльє-і-Ордоньєса та простежити ідейні витоки його майбутніх реформ”

- Дослідити політичну, економічну та соціальну політику діяльності Хосе Батльє-і-Ордоньеса;
- Порівняти політику та реформи уругвайського президента з подібними прикладами модернізації у Латинській Америці.

Наукова новизна полягає у спробі системного викладу внутрішньої політики та реформ Хосе Батльє-і-Ордоньеса в контексті Латиноамериканської Америки. Цінним є порівняльний аналіз з іншими видатними реформаторами того часу.

Науково-практична значущість полягає у розширенні наших знань про модернізаційні процеси в Латинській Америці. Матеріали дослідження можуть бути використані у викладанні історії даного регіону. Це особливо актуально в контексті браку матеріалів по історії Південної Америки. Аналіз його реформ допомагає ідентифікувати фактори успіху, ризики та можливі обмеження таких підходів у політиці. Досвід президентства особливо важливе для країн, які перебувають у процесі демократизації або реформування економіки. Зібраний матеріал може знадобитися дослідникам, які спеціалізуються на реформах та модернізації країн. Результати дослідження реформ Хосе Батльє-і-Ордоньеса можна успішно сформулювати у популярному викладі, аби зробити їх доступними для ширшої аудиторії з просвітницькою метою.

Хронологічні рамки дослідження в силу означеної окреслено кінцем ХІХ ст. – початком ХХ ст.

Територіальні межі дослідження включають Уругвай, Мексику, Чилі, Бразилію, Аргентину.

Апробація результатів дослідження пройшла під час регіональній студентській конференції з історії «Науковий старт» 7 листопада 2024 року із статтею “Ідеологічні витоки реформ Хосе Батльє-і-Ордоньеса” та 22 листопада 2024 року на Всеукраїнській науково-практичній конференції

«Україна у світовому історичному просторі» із статтею “Порівняння реформ і внутрішньої політики Хосе Батльє-і-Ордоньеса та Елоя Альфаро”.

Структура дипломної роботи відповідає меті і завданням роботи. У першому розділі розглядається стан наукової розробки проблеми, джерела, методологія дослідження. У другому розділі аналізується передумови, контекст, ідеологічні джерела політики та аналізуються реформи. У третьому розділі порівнюється політика із іншими латиноамериканськими політиками.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан вивчення проблеми

Однією з найбільш ранніх статей присвячених уругвайському реформатору написана у 1930 році Мартіном Персі Аленом в одному з перших журналів присвячених латиноамериканській історії. Причиною статті послужило прагнення спростувати популярний міф, що у історії латиноамериканський республік немає нічого гідного вивчення. Саме тому автор коротко висвітлив біографію Хосе Батльє-і-Ордоньеса [60].

Про діяльність уругвайського діяча писав діяч історик, політик, профспілковий діяч та учасник уругвайського комуністичного руху Пінтос Перейра. У своїй книзі “Batlle y el proceso histórico del Uruguay”, що була опублікована у 1938 році, автор присвятив восьмий розділ уругвайському реформаторові. Дослідник проаналізував еволюцію обох партій, вказав, що один з фактором змін була європейська імміграція. Оцінював він Батльє з марксистських позицій як соціал-демократа, що опирався на робітників, протистояв промисловому капіталу та прагнув запровадити соціалістичний план мінімум в рамках “буржуазної” демократії [66]. До слова цей твір перекладали російською мовою за часів СРСР[1].

Найбільш фундаментальною займався даною темою Мілтон Вангер, який присвятив три монографії Хосе Батльє-і-Ордоньесу. Дослідник почав свої перші дослідження були в Уругваї у 1950-52 роках і завершені в 1960-61 [72-74]. Вони базуються на особистих архівах Батля, партійних документах, газетах того часу (особливо важливих для опису періоду активної журналістської боротьби), а також на великій кількості мемуарів та історичних робіт, що охоплюють період з 1902 по 1907 роки. На його творчість вийшло

чимала кількість рецензій. Рецензенти позитивно оцінили праці Вангера, хоча деколи критикували за ігнорування інших політичних гравців та можливо перебільшену увагу на реформаторі[69, 71].

Цікавим є дослідження Артуро Ардао “Batlle y Ordóñez y el positivismo filosófico”, яке опубліковано було в 1951 році в Монте-Відео. Автор висвітлює як з часом розвивалася легенда про сповідування філософського позитивізму Хосе Батле-і-Ордоньєсом. Натомість він вважає, що світогляд уругвайського реформатора ґрунтується на релігійному раціоналізмі, політичному лібералізмі та соціальному реформізмі, хоча певні аспекти філософії позитивізму політик все-таки увібрав [12].

Дослідники присвячували увагу і економічним аспектам політики Хосе Батльє-і-Ордоньєса. Хайме Яффе писав про ідеї, програму та економічну політику батльїзму[63-66].

Корисною для вивчення ідейних джерел є стаття Агерр Марії Луїзи. Авторка у цій статті ставить за мету визначити основи реформістської парадигми ліберальної держави, яку сьогодні називають «соціальною демократією». Вона сформувалася у другій половині XIX століття як альтернатива соціалізму, що також прагнув змінити суспільство та економіку через націоналізацію засобів виробництва. Далі автор розглядає ключові економічні теорії того часу, які підкреслювали важливість державного втручання для реформування економіки, водночас зберігаючи вільну конкуренцію на ринках. Хосе Батльє-і-Ордоньєс, ознайомлений з цими теоріями, впровадив їх в Уругваї під час своїх двох президентських термінів, реформуючи економіку країни, зберігаючи демократичні свободи та ринковий капіталізм під державним регулюванням[10].

У недавніх наукових розробках серед дослідників аналізувалася роль внутрішніх портів і водних шляхів в економічному житті Уругваю в період «першого віку глобалізації», а також зв'язок між розвитком морської торгівлі

та процесом державотворення у контексті політичних потрясінь кінця XIX – початку XX століття. Хронологічні межі статті включали і правління Батльє [36]. Зосерджували увагу дослідники і на спортивній політиці Батльє [49]

Дисертацію по цьому періоду написав Пітерсон Лард Едвард. У цій роботі автор обґрунтовує тезу про те, що робітники значно вплинули на уругвайську політику на початку XX століття. Зі зростанням їхньої сили політики реагували на вимоги робітничого класу, одночасно намагаючись спрямувати їх у контрольований політичний процес. Автор показує як робітники формували свої критичні погляди на сучасне індустріальне життя і висували свої вимоги, простежується розробка перших уругвайських законопроектів щодо праці, де заслуга належить католикам. Також Пітерсон описує анархізм, що на початку XX століття домінував серед робітників в Уругваї, та його часткову адаптацію до будівництва соціальної держави через популістську політику [65].

В російськомовному академічному просторі розлогу статтю уругвайському реформатору присвятив Н.С. Іванов. У статтях аналізується характер реформ, ідеологія батльїзму, політична спадщина уругвайського президента, а також реакція панівних кіл Великобританії та США на його реформи. Також він написав нарис історії Уругваю, де торкнувся і діяльності Батльє [2-6].

Підсумовуючи, вчені дослідити багато елементів політики і реформ Хосе Батльє-і-Ордоньеса, але існує потреба у систематизації та погляді в контексті регіону.

1.2. Джерельна база і методологія дослідження

Джерельна база магістерської роботи побудована відповідно до мети та завдань дослідження. Вона включає певний набір опублікованих матеріалів, що різняться за інформаційною цінністю та рівнем об'єктивності.

До першої групи можна віднести закони, які були видані за часів президенства Хосе Батльє-і-Ордоньєса. Частина з них була взята із сайту міністерства праці та соціального забезпечення.

З газет того періоду можна виділити щотижневу газету “El Día”, що можна перевести як “Газета”. У цьому виданні друкувався Хосе Батльє-і-Ордоньєс [23-32]. Звідти ми можемо дізнатися, що деякі з майбутніх законів як націоналізацію банків він задумав давно, ще до того як став президентом.

Ми часто використовували сучасні газети та видання, які присвячені постаті Уругвайського президента. Одним з сучасних новинних сайтів, звідки ми черпали інформацію була “Correo de los Viernes”[18-22, 38, 40, 49,52]. Варто визнати, що матеріали на сайті мають пропагандистський та агітаційний підтекст, але залишаються вельми цікавими.

Звідти ми можемо дізнатися про закони, які виходили за його правління, але яких немає у вільному доступі. Деякі із статей мають бібліографію в кінці тексту. Інші із статей виходили на партійних канал.

Були опрацьовані деякі із статей та промов, які написав уругвайський політичний діяч. Наприклад, промову уругвайського президента про заборону кориди. Слід розуміти, що будь-яка стаття чи промова політичного лідера відображає його особисті упередження і переконання.

До окремого типу джерел можна віднести зображальні. Це фотографія з Хосе Батльє-і-Ордоньєсом, карикатура на нього, де він зображений із газетою “El Día”. Карикатура має вірш внизу: “El Día” дала йому славу, і якщо люди довіряють йому найвищу ієрархію, то можна сказати про цю людину, що він добре використовує день. З цього вірша дізнаємося, що уругваець став відомими завдяки роботою у журналістиці (рис. 1.1.).

Аби робота вважалася науковою ми використовували наукові принципи – це фундаментальні положення на якому побудоване дослідження вченого. Впродовж поколінь історики використовували різні підходи і належали до

різних шкіл: релігійний провіденціалізм, народництво, позитивізм, марксизм тощо. Сьогодні існує декілька принципів, які використовують усі респектабельні історики.

Основоположним принципом є історизм, який полягає у розгляді усіх людських дій та ідей в їх історичному контексті та враховуючи їх унікальність, а історію слід розуміти як динамічний процес. Об'єкт історичного дослідження є рухливим, спонтанним та незавершеним. Досліднику слід уникати оцінок минулого з точки зору моралі XXI століття.

Іншим важливим є принцип об'єктивності, який вимагає від дослідника довільно інтерпретувати матеріал та шахраювати. З цього випливає необхідність обґрунтовувати за допомогою історичних джерел свої твердження.

Наприклад, французький філософ Поль Рікер розуміє як опрацьоване, впорядковане та осмислене знання через використання методичної думки. Відомий філософ Карл Поппер, що інтелектуал повинен бути безстороннім, що мало би привести до відповідальності. Кожен дослідник як людина може припускатися помилок, але зважати на критику колег і зважувати їх раціональні аргументи. Наукова об'єктивність досягається за допомогою завдяки науковому методу. Віднайдення істини зобов'язане не конкретному вченому, а синергії фахівців, які доповнюють та дискутують між собою.

Аби досягти успіху в історичному дослідженні потрібно всебічно розглядати явищем для того аби виявити його есенцію та зв'язки. Слід опиратися на попередніх вчених та сучасних точок зору та застосовувати творчий підхід, використовуватися різні методи та підходи у процесі дослідження.

Слід розуміти, що об'єктивність не повинна розглядатися як байдужість, відсутність інтересу чи нейтральність. Для історика важливі підтримувати відповідні чесноти, реалістично оцінюватися власні теорії, уміти себе

організовуватися, дисциплінувати, вислуховувати критику. З іншого боку, є інша крайність – оцінювати усе вузько через призму сучасності, проявляти суспільну байдужість та схилитися перед фактами, утримуватися від оцінювання.

Незважаючи на вказані принципи, слід зазначити оціночний аспект досліджень, який дає змогу розглядати об'єкт історії, спрямований у минуле, як явище, важливе для сучасного суспільства.

Наукове пізнання відрізняється від інших способів завдяки використанню наукового методу. Якщо ми відмовимося від використання методів, тоді ми перетворюємо нашу роботу у літературу.

Метод – спосіб виявлення історичного факту, зв'язку між ними, передумови, причини явищ та процесів. Методи можна умовно поділити на дві категорії: систематизації та розслідування. Одне базується на фактичному доведенні, а інше на систематичному.

Проте між історикам та методом є відсутність ясності. Це визначають вчені у вузькому колі. Час від часу правдиві та дійсні наукові новинки здійснені несвідомим чином. Після закінчення дослідження вже приходить розуміння, що відбувалося відкриття.

Є інша класифікація методів: загальнонаукові та спеціально-історичні. Завдяки загальнонауковим методам історичні явища, події аналізуються у часі та просторі. За допомогою узагальнення можна встановити загальні ознаки, тут ми переходимо від одиничного до загального. Наприклад, на прикладі окремого закону ми робимо висновок про наявність політики певного напрямку. Дуже близьким до узагальнення є індуктивний метод, за допомогою якого ми отримуємо загальний висновок базуючись на одиничних фактах. Протилежним до індукції є дедукція. Коли ми виводимо із загального конкретне. Через аналіз ми розчленовуємо предмет на складові. Наприклад, розбиваємо латиноамериканський регіон на певні країни чи президентство

Хосе Батльє-і-Ордоньеса на перший і другий термін. Зазвичай після аналізу ми користуємося методом синтезу, тобто об'єднання виявленої інформації. Найчастіше синтез відбувається в кінці підрозділу чи у висновках. Суть методу абстрагування базується у визначенні найбільш важливих аспектів предмета. За допомогою абстрагування ми можемо визначити найсуттєвіші принципи і напрями реформ та політики.

Спеціально-історичні методи — це поєднання інших загальнонаукових методів, які пристосовані для історичної науки. До них можна віднести історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний і т.д. Історико-генетичний як зрозуміло із назви допомагає розкрити історичні явища та процеси у процесі їх поступу. Від зародження аж до завершення. Метод за сутністю аналітико-індуктивним, але розкривається через опис. Історично-генетичний метод можна порівнювати з життєписом. Користування цим методом дозволяє встановити зв'язки між причинами та наслідками, зумовленість історичного поступу. В контексті нашого дослідження цей метод корисний при вивченні ідейних джерел політики та реформ Хосе Батльє-і-Ордоньеса. Історико-порівняльний метод базується на знаходженні спільних та відмінних рис між історичними фактами, явищами та процесами. Використання цього методу стало в нагоді при розгляді політики уругвайського президента у контексті латиноамериканської регіону. Інший метод має назву історико-типологічний. Він полягає у тому, щоб виявити спільні риси для виділення схожих етапів у їхньому розвитку. По-суті це вид якісного аналізу — класифікації. Історико-системний метод заснований тому, що історичний процес утворює взаємопов'язану систему. Тому окремий елемент розглядається в загальній картині [8, с. 90-96].

Підсумовуючи, у ході дослідження застосовуються принципи історизму та об'єктивності. Ми використовували як загальнонаукові та спеціальні історичні методи в залежності від елементів дослідження.

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТИКА І РЕФОРМИ ХОСЕ БАТЛЬЄ-І-ОРДОНЬЕСА

2.1. Інтелектуальні витоки політики і реформ

Хосе Батльє-і-Ордоньес народився у відомій політичній родині, його батько Лоренцо Батльє був генералом і президентом [18, с. 1345], що займав пост з 1868 по 1872 року (див. Рис. 2.1). Майбутній політик навчався на юридичному серед студентської молоді Уругваю в той час поширювалися ідеї раціоналізму, а у 1872 році заснували раціоналістичний клуб, який, на противагу католицьким догмам, підтримував деїзм та частково — позитивізм. Молодий чоловік активно залучився до цих інтелектуальних дискусій.

Пізніше, у 1877 році засновано Атенео, клуб інтелектуалів-раціоналістів, де цей діяч викладав філософію і математику та був віцепрезидентом філософської секції. В цей час він активно дискутував із позитивістами та критикував авторитарне правління Лоренцо Латорре.

Його формування як інтелектуала й ідеолога значною мірою відбулося під впливом друга і наставника Пруденсіо Васкеса-і-Веги, який впровадив крауизм у національну думку. Проте піддавшись ідеям крауизму, Батльє віддалився від Васкеса-і-Веги, оскільки останній був переконаним індивідуалістом [40].

Результати дослідження вчених у ХІХ столітті утвердився зв'язок між юридичною освітою та політичною діяльністю, де перша слугувала своєрідною підготовкою до ефективної реалізації другої. В Уругваї це проявлялося через гегемонію юридичних дисциплін протягом перших трьох десятиліть університетського життя. Це явище пояснює домінування представників юридичного середовища в політико-адміністративній діяльності держави, яке стало визначальним елементом усього національного

політичного процесу. Протягом століття національна освітня політика здебільшого формувалася випускниками факультету права.

Юридична освіта стала обов'язковим етапом у формуванні багатьох національних професійних політиків, і Хосе Батльє-і-Ордоньес не був винятком. Його навчання у факультеті права та соціальних наук допомогло йому встановити важливі особисті зв'язки для свого політико-інтелектуального розвитку та засвоїти ідеологічний спектр того часу, який відображався в дипломних роботах.

У цих роботах чітко простежувалися ідеологічні та філософсько-політичні течії, які були популярними на факультеті права і були справжнім відображенням інтелектуальної підготовки того часу. Основні ідеї для батльїзму як от концепція держави-інтервента, секуляризація інституцій, розгляд "соціального питання", поширення освіти та гуманізм були відомі завдяки філософам природнього права та юристів, що займалися питання конституції.

У цей час відбувалося домінування ідей випускників факультету права у державній політиці, зокрема в освіті (створення ліцеїв, безкоштовність і секуляризація), секуляризації суспільства (реформи в цивільному праві), розвитку державних функцій (націоналізації та монополії), соціальній політиці (трудове й пенсійне законодавство), розширенні демократії (інтеграція жінок через освіту, працевлаштування, виборче право) та гуманізації законодавства як скасування смертної кари, заборона жорстоких розваг) [37, с. 552-553].

Відомо, що у 1913 році реформатор заявив, що книги німецького філософа, послідовника Карла Краузе, Енріке Аренса про природне право стали для нього путівником у громадському житті. Він визначав політику як науку про поступове реформування держави для забезпечення свободи, безпеки та взаємодопомоги. Держава, за Аренсом, має виконувати п'ять

основних функцій: забезпечувати автономію через децентралізацію та самоврядування, виховуючи в громадян прагнення до власних досягнень, обмежувати свободу кожного для забезпечення співіснування усіх, сприяти соціальному розвитку, захищати основні блага, як-от життя і здоров'я, від комерційних спекуляцій, зберігати та передавати культурну спадщину нації, уникати нав'язування релігійних чи наукових догм, керуючись принципом справедливості [59].

Крім того, Батльє у молодості відвідував Францію та Іспанію у навчальних цілях, а також мандрував Європою між першим і другим терміном президентства, де він досліджував політичні устрої та різноманітні соціальні програми, аби потім використати у майбутньому. Відвідуючи Францію він зміг оцінити антиклерикалізм у Третій республіці. Боротьба там закінчилася у 1905 році через секуляризацію: відокремлення церкви від держави, освіта стала незалежною від провідної релігії — католицизму. Збільшилися кількість державних шкіл, що пропонували безкоштовну, обов'язкову та світську освіту. Іншими словами, держава боролася за голови молодих людей з християнством. Крім того, Жорж Клемансо керуючи урядом зіткнувся із активною діяльністю робітничого класу, який висував все нові вимоги, які мали на меті покращення умов праці та поліпшення у соціальній сфері. Як реакція на робітничу активність держава почали чинити тиск на профспілку та залучати громадськість для підтримки свободи праці. У атмосфері жорсткої боротьби між профспілками і роботодавцями Батльє зміг проаналізувати негативні наслідки цього явища. Ймовірно, це наштовхувало на більш активній ролі держави, щоб могло би усунути суспільні протиріччя [3, с. 22].

Хосе Батльє-і-Ордоньес був знайомий із реформаторськими економічними теоріями того часу, працями Альфреда Маршалла та Ірвінга Фішера, в чому числі із парадигмою “соціальної держави”, основи якої були закладені в другій половині XIX століття. Тому політик застосовував ці

напрацювання, підтримуючи демократичні свободи й регульований державою капіталізм [10].

Підсумовуючи, Хосе Батльє-і-Ордоньєс маючи високе соціальне положення, навчався на юридичному факультеті, отримав багато ідей для майбутніх реформ. Він надихався ідеями філософів, насамперед правознавця Краузе. Будучи залучим до інтелектуальних дискусій свого час, уругваєць критикував авторитарне правління та прагнув соціальних, економічних та політичних реформ, як би зосереджувалися на демократизації, секуляризації та гуманізації суспільства. Крім того він мандрував країнами Європи, де зміг вивчати законодавчий досвід інших країн.

2.2. Період першого президентського мандату

Вступивши на посаду в інавгураційній промові він Хосе Батльє-і-Ордоньєс (рис. 2.1) пообіцяв виконувати делеговані функції для благополуччя та загального щастя. Він завірив у вірності приписам конституції, слугування гармонії та вести про шляху порядку та свободи.

Одним з перших викликів при вступі на посаду стала громадське невдоволення, що вилилося у повстання. На початку свого правління Батльє відмовився продовжувати політику “співучасті”, коли опозиції було надано представництво в уряді. Це породжувало нестабільність серед еліт, що досягло свого піку під час збройного повстання, яке очолював Саравія у 1904 році. Лідер заколотників був каудильйо-землевласник, який представляв фракцію у “Національній партії” і користувався підтримкою у частини консервативних землевласників, що чинили опір опонентам із правлячої партії “Колорадо”. Варто зазначити, що війна розірвала союз із двома фракціями серед землевласників. Саравія опирався насамперед на сільську бідноту, яка постраждала від модернізації. Не маючи належної підтримки у 1904 році уряд Батльє подавив повстання.

Незважаючи на матеріальні збитки землевласники залишилися задоволеними, оскільки стало ясно, що ніхто не буде претендувати на їх власність, а фінансова політика центрального уряду була взірцевою. Війна зміцнила силу центральної влади та стала ефективною гарантією внутрішнього миру та стабільності [73, с. 117-142]. Цій події була присвячене одне із святкових зображень (рис. 2.3).

У 1905 році виконавча влада звернулася до Генеральної Асамблеї за дозволом взяти кредит у розмірі 3 мільйони песо для розвитку автомагістралей і громадських робіт. Ці кошти передбачалося спрямувати на будівництво та покращення доріг, які постраждали через огороження полів. Хоча великі національні траси залишилися вільними, численні місцеві та відомчі дороги опинилися перекритими парканами, що ускладнювало транспортне сполучення. Генеральна Асамблея надала дозвіл, після чого частина кредиту була використана для будівництва мостів (через річки Йі, Санта-Люсія та потік Такуарембо), ремонту доріг і облаштування переходів через річки. Унаслідок цього було визначено мережу національних доріг, які проходили паралельно іноземним залізницям, і створено перші шосе, пристосовані для автомобілів і вантажівок.

У 1906 році було запропоновано звільнити денатурований алкоголь від податків, щоб стимулювати національні винокурні до збільшення виробництва та створення попиту на кукурудзу як сировину. Також був ухвалений закон для підтримки бурякосіяння та виробництва цукру. Тим, хто займався цим, надавали річні бонуси, якісне насіння, податкові пільги на імпорт обладнання та захист від іноземного цукру. Метою цих заходів було сприяти розвитку національної промисловості та зменшити залежність від імпорту алкоголю й цукру.

Крім того, було звільнено від податків імпорт текстильного обладнання, що допомогло текстильній фабриці Salvo у Camromar у Сіа, розширити виробництво. Того ж року держава збільшила капітал і розширила діяльність

електростанції, відмовившись від пропозицій щодо її передачі в приватні руки. Президент Хосе Батльє-і-Ордоньєс розглядав електропостачання як державну послугу і прагнув закласти підвалини для майбутньої державної монополії в цій сфері.

Виконавча влада прагнула поступово зменшити залежність від традиційного англійського фінансування, забезпечивши репатріацію частини цінних паперів до Уругваю та розміщення деяких боргів у Парижі. У 1891 році в Монтевідео обсяг боргів становив лише 2,5 мільйона, тоді як у Лондоні – 17 мільйонів. До 1906 року Уругвай зміг повернути 6 мільйонів боргу, залишивши в Англії лише 12 мільйонів. Це стало можливим завдяки зростанню добробуту країни, що дозволило викупити частину боргу, а також високій довірі інвесторів до уряду.

Показником цієї довіри стало зростання ціни цінних паперів: з 50,30 долара у 1901 році до 74 доларів у 1906-му. Цьому сприяло впорядковане та ефективне управління під час першої каденції Хосе Батльє-і-Ордоньєса.

Держава значно розширила свою роль у сфері освіти. У 1903 році був створений факультет торгівлі (майбутні економічні науки), а в березні 1907 року — факультет ветеринарної медицини та агрономії. Ці кроки мали на меті зробити торгівлю та сільське господарство більш технічно підготовленими, відводячи дітей власників ранчо від традиційної кар'єри юриста чи лікаря.

Ректор Едуардо Асеведо зазначав, що протягом багатьох років молодь, прагнучи здобути вищу освіту та диплом, змушена була обирати професію юриста чи лікаря, часто без відповідного покликання. Це шкодило як самим студентам, які стикалися з перенасиченими професіями, так і країні, втрачаючи потенціал, який можна було б реалізувати в інших сферах. Діти власників ранчо та фермерів, здобуваючи університетські дипломи, назавжди відривалися від сільського господарства. Це нерідко призводило до занепаду фермерських господарств, які в таких випадках потрапляли до чужих рук або

ліквідовувалися. Нові навчальні програми мали дати молоді можливість залишатися в аграрній сфері, водночас відкриваючи для них перспективи професійного розвитку.

На аналогічних засадах було заплановано створення десяти середніх шкіл у відомствах, щоб забезпечити мешканців регіонів знаннями, які виходили за межі початкової освіти. Цей крок мав сприяти формуванню освіченого середнього класу, який би співпрацював з елітою, але не обов'язково прагнув її наслідувати. Важливим завданням було подолання звичаю, який змушував молодь обирати кар'єру у медицині чи праві, і створення умов для розвитку інших професій.

Паралельно розширювалися можливості для освіти через будівництво навчальних закладів. У 1904 році почалося зведення будівлі медичного факультету, у 1905 році — приміщень для середньої освіти, а в 1906 році — центрального корпусу університету та факультетів права і торгівлі.

На початку XX століття в Монтевідео активізувався робітничий рух, що відображав зростання промисловості, її диверсифікацію та поширення анархістської ідеології. Ці чинники сприяли створенню перших професійних спілок. Робітники поступово об'єднувалися, висуваючи вимоги щодо підвищення зарплат і скорочення робочого дня. У 1905 році страйки охопили тисячі працівників, серед яких були залізничники, трамвайники, портовики, шевці та швачки. Наприклад, швачки працювали по 12–14 годин на день, заробляючи лише 1 долар за виготовлення жилетів або 0,60 долара за штани.

Після ухвалення аргентинського закону про проживання багато анархістів-юніоністів переїхали до Монтевідео, де продовжували активно впливати на місцеві профспілки, залучаючи нових членів до загальних вимог. У лютому 1905 року націоналісти Карлос Роксло та Луїс Альберто де Еррера запропонували законопроект про працю, що передбачав 10-годинний робочий

день, обмеження праці жінок і дітей, компенсацію за нещасні випадки та мінімальні стандарти гігієни на робочих місцях.

У 1906 році президент Хосе Батльє-і-Ордоньєс вніс до Генеральної Асамблеї схожий проєкт, який передбачав поступове скорочення тривалості робочого дня: з 9 годин у перший рік до 8 годин у наступні. Для працівників зі змінним графіком робота обмежувалася 11 годинами в перший рік і 10 годинами в наступний. Водночас для неповнолітніх були запроваджені додаткові обмеження, а дітей до 13 років взагалі не допускали до роботи. Хоча цей проєкт заклав основу для майбутніх реформ під час другого президентства Батльє, у перший термін соціальним питанням приділяли мало уваги. У 1906 році поліція навіть відкрила вогонь по страйкарях трамвайного депо в Редукто, захищаючи «свободу праці».

Щодо державних службовців, у 1896 році Антоніо Марія Родрігес запропонував законопроект про створення «Цивільного пенсійного фонду», який був ухвалений у 1904 році. Закон передбачав, що держслужбовці, які через інвалідність, вік чи вислугу років припиняли працювати, мали право на пенсію. Пенсія також надавалася вдовам і дітям померлих службовців. Максимальний розмір пенсії становив $\frac{3}{4}$ середньої зарплати за останні п'ять років служби, а вдови отримували половину цієї суми. Закон гарантував соціальний захист для працівників державного сектору після завершення їхньої кар'єри.

Під час цього президентського терміну починають проявлятися філософсько-релігійні ідеї Батльє-і-Ордоньєса, які стануть чіткішими в подальшому. Він був прихильником спіритуалістичного раціоналізму і виступав проти всіх релігій, що базуються на божественному одкровенні, особливо католицизму, який домінував в Уругваї. Кілька заходів, прийнятих у цей період, були виразом цієї позиції. У 1903 році депутат Сетембріно Е. Переда звернувся до уряду з питанням про скасування закону 1885 року, який обмежував в'їзд нових членів монастирів і вимагав державної перевірки; на

його думку, кількість віруючих зросла майже до 900. Уряд відповів, що ніяких заходів не було вжито і пообіцяв негайно відновити дію цього закону.

У 1905 році уругвайський депутат, який був близький до президента запропонував законопроект про розлучення, який спричинив великий резонанс у суспільстві Монтевідео. Згідно з проектом, розлучення могло бути дозволене у разі подружньої зради, публічного скандалу, замаху одного з подружжя на життя іншого, серйозного насильства чи поганого поводження з боку чоловіка. Католицька мораль того часу, що не визнавала розлучення, спричинила петицію проти цього закону, підписану тисячами жінок, і уряд був звинувачений у підриві сімейних цінностей.

Наступного року стався ще один скандал, пов'язаний із релігійними питаннями, коли уряд розпорядився прибрати релігійні зображення з державних лікарень. Це рішення ґрунтувалося на принципі, що державні установи, що обслуговують людей різних віросповідань, не повинні мати символів однієї конкретної релігії. Цей крок викликав нову хвилю публічних дебатів. Ці ініціативи відображали глибоку філософсько-релігійну позицію президента, яку він прагнув втілювати протягом усього свого громадського життя [34, с. 7-12].

Президенство Батльє стало визначальним для Уругваю. Саме в цей період озброєна боротьба поступилася місцем виборчій політиці. Завдяки політичній стабільності вдалося значно покращити скотарство і реалізувати відкладені раніше бізнес-проекти. Це призвело до зростання державних доходів і бюджетних надлишків. Уряд зміг розпочати важливі громадські роботи та використати, наскільки це було можливо, поліпшення зовнішньої кредитної позиції країни. Політична стабільність дозволила Батльє спрямувати країну на нові шляхи, зокрема на підтримку добробуту робітничого класу, моральне очищення особистого життя, розширення ролі держави в економіці та популяризацію політичної діяльності.

Чотири роки — це короткий період, основні життєві процеси змінилися незначно. Один із чотирьох новонароджених був позашлюбним, неписьменність залишалася на рівні понад 45%. Однак зростання уваги до початкової та вищої освіти, започатковане за Батльє, а пізніше підкреслене Вілліманом і продовжене після нього, призвело до зменшення неписьменності як головної проблеми та забезпечило безкоштовну вищу освіту. Подібні кроки були зроблені й у будівництві доріг, хоча дороги коштували більше за школи, а їх результати були повільнішими. Школи, дороги та залізниці допомогли зменшити розрив між сільським життям і Монтевідео.

Роки після 1904 року стали періодом процвітання. Загальний обсяг зовнішньої торгівлі зріс з 57 мільйонів песо в 1902 році до 72 мільйонів у 1907 році, і продовжував зростати до Першої світової війни. Частка товарів капітального призначення серед імпорту зросла, що робило економіку країни більш різноманітною. Всі отримали вигоду від зростання прибутків та збільшення кількості робочих місць. Однак робітники не покращили свого економічного становища, оскільки не мали достатньої сили для того, щоб ефективно боротися з роботодавцями за поділ зростаючого багатства. Саме тому Батльє виступав за втручання держави з метою скорочення робочого дня.

Адміністрація Батльє заклала основи для багатьох реформ, зокрема з метою розширення ролі держави в економіці та зменшення впливу іноземних компаній. Батльє та Серрато стали одними з перших економічних планувальників, і вони дізналися, що пізніше стало очевидним для інших — роль уряду в країнах, що розвиваються, дуже складна. Тоді можливості для урядових дій були обмеженими: державний борг поглинав більшість доходів, а новий капітал був дорогим і важко доступним. Світові ціни на експорт Уругваю та готовність світу інвестувати в країну мали значно більший вплив на процвітання після 1904 року та бюджетні надлишки, ніж будь-яка економічна політика Батльє.

Ці роки мали найбільший негайний вплив і стали причиною глибоких змін в уругвайській політиці. У 1902 році здавалося, що націоналісти ось-ось захоплять владу, але Батльє зміцнив контроль Колорадо та направив демократичний розвиток Уругваю в нове русло. Він здійснив багато компромісів з ідеалом, а його "моральний вплив" був значною політичною стратегією. Однак Батльє зміг перевести звичайних уругвайців на шлях виборчої політики, що сприяло розвитку їх інтелектуальних інтересів і релігійного скептицизму. Сьогодні в Уругваї звичайна людина має значення, і її голос враховується більше, ніж у більшості інших країн.

Ключ до успіху Батльє полягав у його здатності використовувати традиції Колорадо та організувати цю партію. Він став президентом як кандидат, що був найбільш прийнятним для Куетаса. Війна 1904 року зробила його героєм Колорадо, об'єднавши партію навколо нього. Батльє підтвердив свою перемогу в 1905 році, що дозволило його прихильникам потрапити до законодавчих органів та забезпечити контроль над організацією партії по всьому Уругваю, готовий до реформ.

Підтримка конкретних інтересів була важливою для сили Батльє. Міський робітничий клас був слабким, середній клас, особливо професіонали, сумнівалися у напрямку його реформ. Наймогутніша група в уругвайській політиці — консервативні класи — вважали його непоступливим політиком і дедалі більш небезпечним радикалом. Батльє не організував коаліцію з протилежним класом, а натомість об'єднав Колорадо [75, с. 272-274].

В цілому, за часів першого терміну були введені протекціоністські закони для національної промисловості, уряд взяв позики в Паризькому банку та банках Нідерландів, відбулася електрифікація трамваїв у Монтевідео двома іноземними компаніями та будівництво залізниці до Мело та Трента-і-Трес британською компанією.

Уряд виділив 50 000 доларів на підтримку бідних фермерів, забезпечив постійний продаж насіння за рахунок держави, а також організував безкоштовний розподіл насіння та одягу для найбідніших аграріїв. Для будівництва та покращення доріг у сільській місцевості було укладено позику на суму 3 000 000 доларів. Окрім того, були придбані пароплави для судноплавства по річці Негро. Важливими кроками стали заснування факультетів ветеринарії та агрономії, а також збільшення кількості солдатів і солдатів шляхом залучення представників сільської бідноти. Водночас уряд здійснив продаж 15 482 гектарів державної землі в Артигасі приватній особі, що супроводжувалося виселенням бідних мешканців із цих територій. Відбулося підвищення податку на нерухомість, відокремлення вартості землі від вартості будівель для оцінки в Монтевідео. Заснований факультет комерції. Уряд збільшив кількість коштів, спрямованих на освіту. Було поставлено видалити релігійні зображення із державних лікарень [12, с. 22].

Найбільш спірними рішеннями були захисні мита, оскільки зазвичай підприємства стають менш конкурентоспроможними. Крім того виселення бідних мешканців заради продажу землі приватній особі суперечило соціальній орієнтації політики. Неоднозначним є видалення релігійних зображень із лікарень, оскільки це збільшувало соціальну напругу у суспільстві. Залучення бідняків у війська, хоча корисне для збільшення потужності армії, особливо у воєнний час, але глобально не вирішує проблему бідності.

2.3. Другий термін перебування на посаді

Коли Хосе Батльє-і-Ордоньеса прийшов до влади знову, то з новою енергією прийнявся до реформ. Один з найголовніших законів стало введення 8 годинний робочий день [54]. Проте у цьому існує передісторія, оскільки в цей час збільшується робітнична активність. Тут можна виділити роботу як соціальних критиків, так і анархістів, які активізували агітацію [64, с. 3].

Кількість протестувальників рідко перевищувала 4000 осіб, а загальна кількість робітників у Монтевідео складала від 30 до 40 тисяч працівників. Страйки не були загальними є, але у 1911 пройшло 4 загальних страйки, 37 часткових і було задіяно близько 20 тисяч людей у протистоянні. Зростання соціальних конфліктів викликало занепокоєння у Батльє, тому вирішено було діяти.

У звіті Національної служби праці описано тяжкі умови дитячої праці на скляних заводах: босоніж, у поганому одязі, вони працювали 8 годин при температурі 50 градусів, отримуючи лише 20–30 центів. Інші робітники також стикалися з виснажливими графіками: трамвайні водії працювали 15–16 годин, пекарі – вночі, а службовці залежали від волі роботодавця. Громадське обурення та мобілізація робітничого класу змусили владу реагувати. У 1905 році депутати Роксло та де Еррера запропонували 10-годинний робочий день. У 1906-му Батль подав новий проект: 8–9 годин праці на важких роботах, заборона праці дітей до 13 років, декрет про післяпологову відпустку та щотижневий відпочинок. Однак ці ініціативи не були реалізовані за президентства Віллімана.

Батльє запропонував новий проект, що передбачав 8-годинний робочий день, враховуючи, що деякі профспілки вже досягли цього. Проект також захищав найслабші верстви: забороняв працю дітей до 13 років, обмежував робочий час для молоді до 19 років, передбачав 40 днів відпочинку для жінок після пологів та один вихідний день кожні шість. Додаткові години дозволялися лише за умов, що вони не перевищують 40 годин на 5 днів. Законопроект викликав сильний спротив промисловців та купців, які аргументували зростання витрат і загрозу конкуренції. У парламенті та пресі лунали звинувачення в демагогії та антикапіталізмі. Попри критику, Батльє наголошував на важливості 8-годинного робочого дня для розвитку громадянської свідомості та захисту прав працівників. Закон був остаточно ухвалений у 1915 році, за президентства Фелісіано Вієри, із внесенням змін:

48-годинний тиждень та один вихідний день на 7. Хоча проєкт «кульгавого тижня» також викликав суперечки, його мета — зменшити залежність від релігійних норм і забезпечити безперервність економічної діяльності — зрештою знайшла підтримку.

Крім того у 1911 році влада Монтевідео організував безкоштовні ярмарки, де продавці могли реалізовувати товари першої необхідності без сплати податків та орендної плати. Ці ярмарки розташовувалися в різних районах міста та працювали щодня під контролем громадських інспекторів, які стежили за дотриманням стандартів мір і ваги. Мета заходу полягала в зниженні вартості життя, що особливо вдарила по бідніших верствах населення, забезпечуючи доступ до основних сільськогосподарських продуктів. Водночас пропозицію компанії «La Frigorifica Uruguaya» про відкриття кіосків для продажу м'яса відхилили, оскільки існували побоювання щодо монополізації цін на худобу, контролю за переробкою м'яса та його розподілом серед населення. Підтримка таких заходів була у дусі уругвайського президента, який активно виступав на захист найменш вразливих

Крім того, 22 червня 1914 року Виконавча влада подала законопроєкт, спрямований на підтримку людей похилого віку. Згідно з ним, кожен, хто досяг 65 років або втратив працездатність через інвалідність, мав право на щомісячну пенсію в розмірі 8 песо за умови перебування в скрутному становищі. За даними перепису 1908 року, кількість таких людей оцінили в 10 000. Для фінансування ініціативи пропонувалося ввести податок у розмірі 20 центів на місяць для всіх осіб старше 20 років. Однак проєкт зіткнувся з критикою газети «Демократія», яка стверджувала, що такі виплати несправедливі до працюючих робітників, адже їх отримують і ледарі. У відповідь Хосе Батлье через газету El Día наголосив, що мета ініціативи — запобігти голодній смерті людей, які не змогли накопичити кошти на старість. Закон було остаточно ухвалено лише в 1919 році.

У 1914 році депутати Гектор Міранда та Хуан Антоніо Буеро представили до Палати законопроект доктора Едуардо Асеведо, який охоплював низку робітничих проблем і пропонував на той час передові рішення. Основні положення включали: Колективне укладення трудових договорів, що регулюють зарплату, робочий час і внутрішній розпорядок, між делегатами роботодавців і профспілок у кожному департаменті. Робочий тиждень обмежувався 50 годинами для міста і 60 — для села. Впровадження «англійського тижня» з відпочинком із суботи опівдня до кінця неділі. Надання робітникам одного тижня відпустки кожні пів року. Заборона праці дітей віком до 14 років. Вирішення конфліктів між роботодавцями та працівниками через арбітражні суди. Обов'язкове страхування для всіх робітників, фінансоване з внесків роботодавців, працівників і держави. Хоча цей масштабний проєкт не отримав повного схвалення, багато з його положень були згодом частково чи повністю впроваджені. Він відображав прогресивну тенденцію, яка підтримувала найвразливіші верстви суспільства у державній політиці.

Цивільний кодекс передбачав можливість звільнення комерційного службовця без пояснення причин за умови виплати компенсації у розмірі місячної зарплати. Однак із початком Першої світової війни в серпні 1914 року, через побоювання економічної кризи, багато працівників було звільнено, попри їхній багаторічний стаж. Щоб виправити ситуацію, виконавча влада запропонувала законопроект, який передбачав: Компенсацію у вигляді кількох днів зарплати для працівників зі стажем від двох років. Щомісячну компенсацію за кожні два роки роботи для довгострокових працівників. Обов'язкове попередження про звільнення за два місяці. Цей закон, що став першим в країні нормативним актом для захисту від звільнень, був затверджений 1 грудня 1914 року.

Ідеологія Батльє передбачала, що ключові державні послуги мають перебувати під контролем держави. Основні аргументи на користь цього

включали: Держава як представник усіх соціальних класів мала стояти над їхніми конфліктами. Держава могла діяти там, де приватний капітал вагався через страх втрат. Необхідність обмеження діяльності іноземних компаній, які виводили прибутки за кордон, послаблюючи країну. На думку Батлі, приватний капітал, керуючи державними підприємствами, міг створювати проблеми: ставити інтереси власників вище суспільних, створювати монополії або викликати соціальні конфлікти.

Опозиція до націоналізації була відносно слабкою, оскільки в країні вже існували приклади успішного державного управління, як-от електростанції, порт і Банк Республіки. Проте процес націоналізації залишався складним, особливо в таких галузях, як страхування або банкрутство приватних підприємств. Англійський капітал, який домінував у багатьох секторах, складав значну частину економіки. Щоб уникнути прямої конфронтації, Батлісмо зосередилося на конкуренції та поступовому послабленні впливу іноземних компаній, наприклад, через створення паралельних транспортних мереж чи державних залізниць. Боротьба держави проти англійських монополій полегшувалася завдяки підтримці США та ослабленню Великої Британії через війну, що змінила баланс економічних сил у регіоні.

Окремо слід сказати про зміни у банківській сфері. Батльє ще до першого президенства багато писав у своїй газеті про потребу в націоналізації банків, вважаючи це адекватною відповіддю на фінансові труднощі [30].

У 1896 році капітал Банку Республіки був встановлений на рівні 10 млн песо, з яких 5 млн надавала держава, а решта була доступна для приватних осіб. Однак другий випуск акцій не був проданий, тому банк залишався повністю державним. У 1911 році Батльє запропонував законопроект, який збільшував капітал банку до 20 млн песо та запроваджував систему резервів, зокрема, формування резервного фонду з 50% прибутку банку. Також емісія грошей могла тричі перевищувати капітал, але з резервом на рівні 40% золота.

Банк був керований обережно і зміцнив свій престиж, зокрема під час Першої світової війни, коли конвертацію банкнот було призупинено. Протягом перших трьох десятиліть він приніс країні прибуток на суму 29 млн песо, фінансуючи національний бюджет. У 1912 році Батльє запровадив законопроект, що збільшував кредити для сільського населення, зокрема через сільський кредитний відділ, який мав капітал у 500 тис. доларів США. Закони про націоналізацію не зустріли опору, оскільки приватний капітал не цікавився інтеграцією Банку Республіки.

До 1887 року в країні вільно випускалися іпотечні сертифікати. Після банкрутства Національного банку в 1890 році, “Banco Hipotecario” став частиною приватних акціонерів. До 1912 року в обігу було понад 20 мільйонів песо в облігаціях, використовуваних для спекуляцій. У тому ж році, після маніпуляцій з фондовим ринком, держава втрутилася, направивши законопроект на націоналізацію банку. Закон був швидко схвалений, і державі вдалося викупити 35 000 акцій на суму 4 мільйони песо. З 1912 по 1927 рік банк приніс державі прибуток у розмірі 8,5 мільйонів песо. Також держава розробила стратегію боротьби з іноземним капіталом, щоб знизити ціни на послуги іноземних компаній і запобігти виведенню прибутків за кордон.

У квітні 1911 року уряд подав законопроект про монополізацію страхування в країні, що мало на меті державне управління цією сферою, аналогічно тому, як держава контролювала Banco de la República та Електростанцію Монтевідео. Міністр фінансів Хосе Серрато підкреслив, що премії зі страхування є частиною суспільного багатства, і їх слід використовувати для покриття ризиків, а не для надприбутків. Законопроект передбачав створення Державного страхового банку, який мав отримати контроль над усіма видами страхування, крім морського та життя. Цей банк мав право викупити портфелі інших компаній за 3 мільйони песо.

До того часу страхування в основному здійснювали національні та англійські компанії, які збирали великі премії, але часто не інвестували капітал

у країні, що призводило до виведення прибутків за кордон. Державне управління страхуванням дозволяло б знизити ці премії та покрити ризики, які приватні компанії уникали. Законопроект, хоча й був революційним, спричинив сильний опір, зокрема з боку британських компаній. У підсумку, державна монополія на страхування була реалізована частково, і тільки в деяких галузях. Проте Державний страховий банк, який придбав портфелі приватних компаній, продовжив свою діяльність з великим успіхом. До 1926 року він приніс державі прибуток у розмірі 9 мільйонів песо, значно розширивши практику страхування в країні.

У 1910 році було схвалено проект створення алкогольної та тютюнової монополії, який у 1912 році підхопив президент Батльє. Пропонувалося встановити монополію на виробництво спирту, знизити мита на імпортований алкоголь і звільнити від податків денатурований спирт. Проте через погрози французького виробника, який монополізував ринок алкоголю, проект був зупинений. Ініціатива була відновлена лише в 1931 році з утворенням Ансар.

Тютюнова монополія, запропонована в 1913 році, мала форму лізингового контракту для запобігання контрабанді, що становила 30% споживання. Однак через фінансові труднощі держави проект також зазнав невдачі.

З 1887 по 1897 рік електростанцією Монтевідео керували приватні особи, а з 1906 року — держава. Закон 1911 року перетворив «Usina Eléctrica de Montevideo» на «Usinas Eléctricas del Estado», створивши державну монополію на виробництво та розподіл енергії. Концесії для трамвайних компаній залишалися поза монополією. Для покриття витрат був створений борг у 4 мільйони песо.

Це дало переваги: усунено ухилення капіталу за кордон, держава покращила послуги та розширила мережу в віддалені райони. Ставки знижено, а кількість передплатників зросла з 12 тис. у 1911 році до 76 тис. у 1924 році.

За переписом 1908 року, 1394 великих володінь площею понад 2500 га займали 40% території країни, що відповідало лише 0,13% населення. У той час значна частина землі належала дрібним власникам (75% не мали 100 га). Подрібнення власності стало наслідком спадщини та низького прибутку, що змушувало продавати землю. Невелика власність не дозволяла впроваджувати сільськогосподарські поліпшення, через що продуктивність була низькою. Після громадянської війни 1904 року активно обговорювались проблеми землеволодіння. Великі маєтки критикували за економічну стагнацію, безробіття та соціальні проблеми. У 1910 році Хуан П. Кастро вказав на латифундії як на перешкоду для розвитку, а Луїс Е. Азарола Гіл звинуватив їх у неефективному використанні землі та ухиленні від податків. Батль і його партія частково намагалися вирішити проблему, проте їх реформи не змінили суті проблеми, що послабило економічний розвиток. Батль не хотів різко атакувати великі маєтки через політичні міркування, оскільки це могло спричинити опозицію серед скотарів.

Спроби вирішення земельної проблеми мали два основні напрямки: прогресивний податок на власність та спадщину і плани колонізації. Одна з ініціатив передбачала використання 500 000 доларів для купівлі землі, яку планувалося поділити на ферми і продати через Іпотечний банк. Інша ініціатива дозволяла експропріацію до 5000 гектарів землі для колонізації, а третя — надавала право експропріювати не менше 15 000 гектарів у приватних компаній. Також планувалося надавати нагороди скотарям, які розділили свою власність на ферми. Реалізовано лише перший план, але цього було недостатньо через обмежене фінансування та орієнтацію на приватні інтереси. Батль вірив, що економічна еволюція сама спричинить поділ землі, що підтверджувалося фактом, що великі володіння почали дробитися ще з 1900 року. Однак він недооцінював значення тваринництва в економіці країни, що обмежувало ефективність його планів. Також його підтримка сільського господарства мала політичний підтекст — осілість через землю повинна була

зменшити революційні настрої. Наприкінці його каденції виконавча влада запропонувала збільшити податки на землю, але через політичні суперечки реформа була відкладена. Батль спирався на ідеї «георгізму», який стверджував, що держава повинна стягувати прогресивний податок на землю, що відображає її суспільну вартість.

Спроби вирішення земельної проблеми мали два основні напрямки: прогресивний податок на власність та спадщину і плани колонізації. Одна з ініціатив передбачала використання 500 000 доларів для купівлі землі, яку планувалося поділити на ферми і продати через Іпотечний банк. Інша ініціатива дозволяла експропріацію до 5000 гектарів землі для колонізації, а третя — надавала право експропріювати не менше 15 000 гектарів у приватних компаній. Також планувалося надавати нагороди скотарям, які розділили свою власність на ферми. Реалізовано лише перший план, але цього було недостатньо через обмежене фінансування та орієнтацію на приватні інтереси. Батль вірив, що економічна еволюція сама спричинить поділ землі, що підтверджувалося фактом, що великі володіння почали дробитися ще з 1900 року. Однак він недооцінював значення тваринництва в економіці країни, що обмежувало ефективність його планів. Також його підтримка сільського господарства мала політичний підтекст — осілість через землю повинна була зменшити революційні настрої. Наприкінці його каденції виконавча влада запропонувала збільшити податки на землю, але через політичні суперечки реформа була відкладена. Батль спирався на ідеї «Георгізму», який стверджував, що держава повинна стягувати прогресивний податок на землю, що відображає її суспільну вартість.

У процесі вдосконалення порід тварин, що призвело до розвитку м'ясопереробного заводу на шкоду солильному, було важливо навчити техніків, які б сприяли цьому, допомагаючи землевласникам та фермерам, а також надавши їм приклад успішної моделі ферми. Для цього держава створила факультети агрономії та ветеринарії, а також відповідні інспекції. Ці

інспекції, що склалися з технічних інспекторів, мали відвідувати ранчо та ферми, надаючи ідеї, навчальні матеріали та контролюючи стан здоров'я худоби та посівів. У 1911 році були засновані три агрономічні станції, кожна з яких спеціалізувалася на певній галузі: одна — на вирощуванні фруктів (Сальто), інша — на молочному скотарстві (Пайсанду), а третя — на тваринництві (Серро-Ларго). Це доповнювалося створенням розплідника Толедо для вирощування дерев та інститут "La Estanzuela" для досліджень насіння, культур і кормів. Окрім наукових досліджень, ці заклади мали стати теоретико-практичними школами, спрямованими на підготовку бригадирів та агрономів. Вони також мали стати зразковими господарствами для наслідування. Таким чином, основна увага в аграрній реформі була зосереджена на освітньому аспекті, вірячи, що лише через освіту та природну еволюцію економіки вдасться вирішити аграрні проблеми [52].

Щодо наміру створити холоильний завод у 1911 році, зважаючи на кризу у галузі солеварних заводів та труднощі скотарів, уряд запропонував законопроект про будівництво великого холодильного заводу з участю англійських капіталістів. У 1911 році Федеріко Відієлла, представник Уругваю в Лондоні, зміг заручитися підтримкою інвесторів для цього проекту, де державна частка становила 110 000 фунтів, а решта залишалася за англійськими партнерами. Завод мав бути високотехнологічним, займаючись заморожуванням, охолодженням та консервуванням м'яса. Влада обґрунтувала потребу в новому холодильнику для розширення ринків збуту м'яса, оскільки існуючий завод "La Frigorifica Uruguaya" був старим і перебував під контролем іноземного консорціуму. У відповідь на це в 1912 році було створено "Frigorífico Montevideo" американської компанії Swift, що змусило модернізувати існуючий завод, аби уникнути конкуренції. Це призвело до того, що проект президента Батльє щодо створення державного холодильника був відкладений, оскільки у країні вже були сучасні холодильні установки. Лише в 1928 році, після усвідомлення необхідності створення

власного заводу для боротьби з монополією північноамериканських м'ясних трестів, ідея була реалізована [33, с. 22-57]..

У 1912 році також були засновані три інститути для розвитку гірничої та промислової сфер. Інститут геології та буріння мав на меті зменшити залежність від імпортованої енергії, а Інститут промислової хімії — вдосконалити національні галузі. Інститут рибного господарства був спрямований на розвиток індустріалізації рибних ресурсів. Однак ці інститути не змогли виконати поставлені завдання через економічну кризу 1913 року, хоча їх ідеї і наміри залишилися важливими для подальшого розвитку промисловості.

У сфері освіти основний акцент було зроблено на розширенні безкоштовної освіти для всіх, аби кожна людина стала свідомим громадянином, здатним брати участь у політичному житті. Це включало безкоштовну середню та університетську освіту, а також розвиток додаткових освітніх напрямів, таких як промислова, фізична та мистецька освіта.

Проблема платної освіти не ставала актуальною на початковому рівні, оскільки початкові школи завжди були безкоштовними, що було підкреслено вже за часів Хосе Педро Варели. У середній освіті студенти сплачували реєстраційний внесок у два песо за предмет та два песо за кожен іспит. В університетах суми зростали до трьох песо. Хоча існувала можливість звільнення від цих зборів для бідних, багато студентів відмовлялись від цієї опції через прагнення до престижу. Витрати на середню освіту становили від 32 до 44 доларів на рік, що було значним навантаженням, враховуючи середню зарплату на рівні 30-40 доларів. Вищу освіту можна було отримати за вищими цінами, залежно від спеціальності. Очевидно, що доступ до освіти мали в основному заможні сім'ї. Законопроект 1914 року намагався скасувати ці збори для середніх шкіл і надавати пільги університетським студентам, компенсуючи втрати податками на нерухомість. Закон був ухвалений лише в 1916 році через спротив деяких депутатів.

Розширення середньої освіти в ідеях Батля передбачало школу громадянства, доступну для всіх, як і початкова освіта. Це відповідало сучасним вимогам до підготовлених і освічених громадян, а також враховувало прагнення до рівності прав жінок.

У 1912 році була створена спеціальна секція для жінок у середніх та підготовчих школах, оскільки їхня участь в університетах була обмежена через соціальні упередження. Хоча виконавча влада не поділяла ці упередження, вона вирішила створити таку секцію для надання жінкам рівних можливостей. Ініціатива мала успіх, і кількість жінок, які відвідували ці заклади, значно зростає.

Крім того було відкрито відомчі вищі школи у 1915 році було спрямоване на розширення освіти по всій країні, щоб студенти могли навчатися без потреби переїжджати до столиці. Випускники могли продовжити навчання в спеціалізованих напрямках, однак програми потребували адаптації до місцевих умов.

З метою розвитку фізичних професій та робітничих спеціальностей, була реорганізована Національна школа мистецтв і ремесел, а також створені нові промислові школи.. Батльє сприяв заснуванню шкіл драматичного мистецтва та оркестрів, що мали популяризувати мистецтво серед широких верств населення[57].

Щодо спортивної політики, то у 1911 році було створено CNEF, автономну організацію з річним бюджетом у 50 тисяч песо, для організації національних ігор, розвитку фізичної культури й управління спортивною інфраструктурою. Перші ініціативи включали створення спортивних федерацій, облаштування публічних спортивних майданчиків («plazas de deporte») і навчання викладачів фізичного виховання. CNEF започаткував популяризацію спорту через співпрацю з клубами, відкриття безкоштовних

курсів гімнастики та будівництво майданчиків, що стали моделлю для подальших проєктів [71, с .97-100]

У 1912 році був ухвалений закон про розлучення за бажанням жінки, що стало важливим кроком у боротьбі за права жінок у патріархальному суспільстві, відповідно до ідей Батльє.

У 1911 році було активовано монастирський закон 1885 року після перевірки урядовими інспекторами, які виявили порушення. Уряд надав безумовний термін для виправлення ситуації. Того ж року секуляризовано присягу радників Столичної економічно-адміністративної ради, обмеживши її лише присягою на дотримання Конституції, а не релігійною. Було скасовано військові почесті на релігійних церемоніях та заборонено присутність армії на таких заходах. Ці кроки відображали стратегію Батльє щодо відокремлення Церкви від держави.

Крім того в кінці терміну була створена Державна залізнична адміністрація була створена в 1915 році під керівництвом Феліціано Вієри, хоча її передумови з'явилися ще за часів президентства Батля. До того часу всі залізничні колії Уругваю, довжина яких становила 2500 км, перебували в руках англійських компаній, зокрема Ferrocarril Central del Uruguay. Це спричиняло великі витрати для держави та негативно впливало на сільське господарство, оскільки висока вартість перевезень та поганий сервіс завдавали шкоди виробникам. Для подолання цієї монополії державні органи ініціювали будівництво доріг для автомобільного транспорту, що могло знизити тарифи. Важливими заходами стали формування постійного фонду для національних залізниць та придбання акцій залізниць, зокрема Ferrocarril y Tranvía del Norte, що порушило монополію Центральної залізниці.

Іншим важливим кроком була спроба створити національний торговельний флот, яка, хоча й не була реалізована через економічні труднощі, мала на меті знизити витрати на морський фрахт. Водночас була успішно

досягнута угода з Аргентиною щодо взаємності каботажних перевезень, що стимулювало розвиток національного флоту та сприяло конкуренції з англійськими компаніями [33, с. 22-57].

В цілому, політика Батльє були продовжена та поглиблена. З одного боку, британський тиск призвів до того, що проєкт створення державної монополії на страхування перетворився на заснування Банку Страхування, який отримав би монополію на визначену в майбутньому дату. Наразі продовжували діяти британські компанії в цій сфері. Уряд також вдався до заходів тиску на іноземні трамвайні компанії, включаючи введення робітничих квитків і штрафи за переривання послуг під час трамвайного страйку. Була дозволена побудова «економічних залізниць», але цей проєкт не був реалізований через брак фінансування.

Крім того, уряд виділив 1 000 000 доларів на будівництво доріг, паралельних британській залізниці, а також на каналізацію кількох водних шляхів. Було придбано два пароплави та один буксир для створення національного торгового флоту. Сталася націоналізація Банку Республіки, було подвоєно його капітал до 20 000 000 доларів і збільшено його кредитну потужність на 40%. Також був націоналізований Іпотечний банк. У сфері енергетики була встановлена державна монополія на електричну енергію по всій республіці.

Створення Інститутів рибальства, геології та буріння, а також хімічної промисловості також стало важливим кроком, хоча фінансові труднощі значно ускладнили їхню діяльність. Протекціоністські заходи, спрямовані на підтримку національної промисловості, включали податок на сірчану сировину, що фактично забороняло її імпорт, забезпечуючи додаткові переваги для вітчизняного виробництва. Відбулося створення Інспекції імміграції та колонізації. Нагороджувалися для кращих ферми, що виробляють кормові культури. Уряд підвищив митні збори на імпорт масла та кремів. Створювалися 3 агрономічних станції.

Було скасовано почесті, які армія віддавала церкві. Прийнято указ, що стверджував, що храми є власністю держави. Також була прийнята законодавча ініціатива, що дозволяла розлучення за єдиним бажанням жінки.

Було прийнято закон про створення Державної адміністрації залізниць і трамваїв, яка взяла на себе експлуатацію 288 км залізничних шляхів, що становлять 10 відсотків національних залізниць. Створено Адміністрацію пошти, телеграфу та телефонів. Прийнято закон про восьмигодинний робочий день, який також забороняв працю для осіб молодше 13 років і обмежував робочий час для осіб молодше 18 років. Жінкам надавався місяць відпочинку під час вагітності. Встановлено безкоштовне навчання в середніх школах, яке фінансувалося за рахунок податку на власників, які перебувають за кордоном. 1 травня було оголошено «святom праці». Відзначено значне збільшення податку на спадщину, заповіти та дарування. Були введені різні споживчі податки, в основному на імпорتنі товари. Також було визнано правовий статус незаконнонароджених дітей, надано право на розслідування батьківства та встановлено, що незаконнонароджені діти, визнані відповідно до попередніх законів, матимуть право на спадкування в майбутніх спадкових процесах, які відбудуться після 12 листопада 1909 року [12, с. 25-27].

Підсумовуючи, Хосе Батльє-і-Ордоньес за другий термін був зосереджений на соціально-орієнтованих реформах, намагаючись покращити життя працівників та дитячою експлуатацією, створення пенсійних програм і націоналізацію стратегічних об'єктів, в тому числі банків, страхувальної справи та розширенню освітніх можливостях.

РОЗДІЛ 3

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ

3.1. Мексика

Важливий період в історії відбувався у Мексиці. Мексиканська революція була першою народною та соціальною революцією XX століття в Латинській Америці та задала ритм розвитку регіону. Вона була суголосна революціям в Ірані, Турції і Китаї. Причинами її можна назвати здобуття справжньої незалежності та суверенності, вирішити аграрне питання і здійснити соціальну трансформацію.

Ще у 1876 р. генерал Порфіріо Діас прийшовши на хвилі ліберальної революції, але згодом ліквідував особисті та політичні свободи та сформував у Мексиці особисту диктатуру. Діас утвердив домінування латифундій у сільській місцевості та сприяв проникненню іноземного капіталу, підтримуючи ці дії жорстокими репресіями проти робітничих, селянських і індіанських рухів. Основою економіки стали видобувна й нафтова галузі, орієнтовані на експорт, а також залізничне будівництво. Водночас посилювалися економічні диспропорції та залежність від зовнішніх ринків.

Сільське населення, що складалося здебільшого з метисів та індіанців, потерпало від експлуатації латифундистів, які захопили величезні масиви земель. До 1910 року 96,6% селян залишилися безземельними, а батраки-пеони становили дві третини населення. Бідність і безправ'я штовхали їх на втечі, протест і створення партизанських загонів.

На півдні Мексики під керівництвом Еміліано Сапати виникла Визвольна армія, що боролася за повернення земель селянам. На півночі Доротео Арріанго, відомий як Панчо Вілья, очолив селянські загони, які нападали на маєтки та розподіляли продовольство серед бідняків. Обидва

стали символами народного опору, борючись за справедливість і соціальні зміни[7, с. 9-11].

Напередодні виборів 1910 року в Мексиці зросло невдоволення: почастишали селянські повстання, страйки, активізувалася діяльність Мексиканської ліберальної партії. Серед олігархії виникли суперечки, а губернатор Бернардо Рейес висунувся кандидатом у віцепрезиденти. Франсіско Мадеро, виступаючи за помірковані реформи, створив опозиційну партію, однак після арешту та сфальсифікованих виборів закликав до повстання в "Плані Сан-Луїс-Потосі".

Мадеро, ставши президентом, не зміг вирішити соціально-економічних проблем. Його обмежені реформи не задовольнили селян, зокрема Еміліано Сапату, який у "Плані Аяли" закликав до радикальних земельних змін. Тим часом контрреволюційні заколоти, як-от повстання Паскуаля Ороско, підірвали стабільність країни. Мадеро втратив підтримку США, зокрема через опір американському протекціонізму.

У 1913 році, за підтримки посла США Генрі Лейна Вілсона, відбувся військовий переворот. Мадеро змусили піти у відставку, а Вікторіано Уерта захопив владу. Незабаром Мадеро разом із Піно Суаресом було вбито, що стало кульмінацією змови.

Прихід Уерти до влади викликав радість серед землевласницької аристократії, великих капіталістів і церкви. Його метою було відновлення диктатури за зразком режиму Діаса. Спочатку Уерта намагався приховати реакційний характер свого правління, продовжуючи деякі трудові реформи Мадеро. Однак, із посиленням репресій, він заарештував лідерів робітничого руху та закрив "Будинок світового робітника".

Уерта сподівався швидко перемогти селянських революціонерів півдня та отримати підтримку консервативних еліт півночі. Однак після жорстокого вбивства Мадеро та встановлення терористичного режиму спротив лише

посилився. Сапата активізував боротьбу проти великих землевласників та федеральних військ, що змусило Уерту відправити значну частину армії на південь і послабило його позиції на півночі.

На півночі Панчо Вілья очолив Конституціоналістів і встановив контроль над більшістю Чіуауа. Він знижував ціни на м'ясо, розподіляв товари серед бідних і відкрив близько 50 шкіл. Його соціальні реформи були радикальнішими, ніж у сусідніх штатах. У грудні 1913 року Вілья конфіскував землі про-Уертівської олігархії, залишивши їх під державним управлінням для фінансування революції. Доходи використовувалися для підтримки солдатів, їхніх родин і відновлення селянських земель після перемоги.

Відмінності між аграрними програмами Вільї та Сапати пояснювалися тим, що економіка півночі базувалася на скотарстві, яке потребувало великих господарств, що управлялися державою або кооперативами. У північних штатах, таких як Сонора та Коауїла, революційні рухи очолювалися іншими лідерами. Зокрема, у Коауїлі Венустіано Карранса, великий землевласник і колишній губернатор, оголосив План Гуадалупе, що вимагав повалення Уерти, але не передбачав соціальних реформ.

У Мехіко режим Уерти також зустрів опір. Інтелектуали, як-от Хосе Васконселос, і активістки, наприклад, Марія Аріас Берналь, організовували протести проти жорстокості режиму, зокрема демонстрації на місці поховання Мадеро.

До початку 1914 року революція Конституціоналістів набула значного масштабу, і падіння Уерти стало неминучим. Президент США Вудро Вільсон, що замінив Тафта у 1913 році, відмовився визнати режим Уерти через його незаконність і неспроможність забезпечити стабільність, необхідну для американських інтересів у Мексиці. Вільсон підозрював Уерту у змові з британськими та німецькими інвесторами на шкоду американському бізнесу.

У 1914 році через зростання напруженості між Британією та Німеччиною ці держави поступово дистанціювалися від Уерти. Втрата британської підтримки посилила фінансові труднощі його режиму. У лютому 1914 року Вільсон вирішив застосувати силу, зняв ембарго на постачання зброї для Конституціоналістів і почав готуватися до інтервенції.

Приводом для дій стало затримання американських моряків у Тампіко. Попри вибачення Мексики, США вимагали офіційного вибачення, покарання відповідальних і салюту на честь американського прапора. Після відмови Уерти Вільсон наказав захопити Веракрус. Після кількох днів боїв 27 квітня місто було окуповане, викликавши хвилю антиамериканських настроїв у Мексиці та Латинській Америці.

15 липня 1914 року Уерта втік до Європи. Однак США зволікали з евакуацією Веракруса, намагаючись змусити Каррансу прийняти умови, що обмежували б соціально-економічні реформи. Карранса відмовився, і американські війська залишили місто лише 23 листопада.

Перед перемогою в революції розгорівся конфлікт між Каррансою і Вільею через особисту конкуренцію та різні погляди на аграрну реформу й політичний устрій. Карранса ухилився від радикальних змін, що викликало недовіру з боку Вільї та Сапати.

У жовтні 1914 року на конвенції в Агуаскальєнтесі затвердили радикальний "План Аяльї" і призначили Гутьєрреса тимчасовим президентом, а Вілью — головнокомандувачем. Карранса відмовився підкоритися, і війська Вільї та Сапати зайняли столицю.

Карранса, однак, запропонував соціальні реформи, зокрема мінімальну зарплату та перерозподіл земель, щоб отримати підтримку селян і робітників. Завдяки цим заходам та американській військовій і фінансовій підтримці його війська здобули перемоги над Вільею і Сапатою у 1915 році.

У 1916 році США підтримали Каррансу, але напруженість зросла через спроби Вашингтона диктувати внутрішню політику Мексики. Ситуація загострилася після рейду Вільї на Нью-Мексико і провальної експедиції Першинга. У 1917 році США визнали поразку і вивели війська, а Карранса затвердив свою владу.

У 1916 році Карранса скликав конвенцію для розробки конституції, що мала забезпечити його президентство. Жінки та противники Плану Гваделупе були виключені з участі. Початковий проект не передбачав аграрних реформ і лише проголошував право на працю та організації.

Найрадикальнішими змінами була заборона церковного контролю над освітою, захист прав працівників, восьмигодинний робочий день, декретні відпустки, ліквідація боргової залежності, право на страйки. Крім того відбулася націоналізація землі, вод і надр; відновлення комунальних земель (ехідос). Попри спроби революціонерок, жінки не отримали виборчих прав через страх перед впливом католицької церкви.

Конституція стала прогресивною для свого часу, заклавши основи аграрних реформ, регулювання іноземного капіталу та ослаблення церковної влади, але залишалася спрямованою на підтримку національного капіталізму.

При Обрегоні до влади прийшла група північних генералів та політиків, які почали працювати над економічною та соціальною реконструкцією, яку Мадеро, Уерта і Карранса не змогли або не захотіли здійснити. Обрегон та його наступник, Каліс, були представниками середнього чи навіть нижчого класу — Обрегон був механіком та фермером, Кальс — вчителем. Вони обидва походили з прикордонного регіону, де американський культурний вплив був сильним, а капіталізм та капіталістичні відносини розвивалися більш інтенсивно, ніж в інших частинах Мексики. Обрегон і Кальс, таким чином, мали прагматичне бізнесове мислення, яке було далеко від революційної аграрної ідеології Сапати та аристократичного реформізму Карранси. Ці

чоловіки свідомо взяли на себе завдання закласти економічні, політичні та ідеологічні основи мексиканського національного капіталізму.

Вони усвідомлювали, що революція радикалізувала маси, розуміли привабливість соціалізму та антиімперіалізму для робітників, на підтримку яких вони спиралися, і тому використовували революційну риторику для мобілізації народної підтримки та приховування незначності соціальних змін. На практиці програма Обрегона була революційною лише в порівнянні з реакційною тенденцією, яка характеризувала останні роки правління Карранси. Обрегон не прагнув просувати соціалізм, а шукав компроміс з усіма елементами мексиканського суспільства, крім найреакційніших священиків і землевласників. Він дозволив ексилам з найрізноманітнішими політичними поглядами повернутися до Мексики, а радикальні інтелектуали працювали поруч з колишніми науковцями в його уряді. Влада перебувала в руках правлячого класу багатих генералів, капіталістів та землевласників. Праця і селяни були підконтрольними клієнтами уряду.

Щодо аграрної реформи, Обрегон розглядав її як корисний клапан безпеки для невдоволення селян, тому розподілив частину землі серед селищ. Однак процес йшов повільно і з труднощами через інтенсивний опір великого землеволодіння і церкви, які засуджували реформу через недооцінку "справедливих прав землевласників". Судові процеси, збройний опір землевласників і протидія духовенства значно сповільнили темпи земельної реформи.

Після того як селище отримувало землю, йому не вистачало ресурсів для успіху, оскільки уряд не забезпечував селян насінням, знаряддями, належними кредитними засобами чи сучасним аграрним навчанням. Кредитна допомога, яку вони отримували, зазвичай надходила від державних сільських банків, що здійснювали суворий контроль над використанням землі, або від сільських лихварів. Земельна реформа Обрегона була ні швидкою, ні всебічною; до кінця

його президентства було розподілено лише близько 3 мільйонів акрів землі серед 624 селищ, тоді як 320 мільйонів акрів залишалося в приватних руках.

Обрегон також заохочував трудовий рух організовуватись, оскільки він вважав профспілки корисними для стабілізації відносин між працею і капіталом і важливим оплотом свого режиму. Основною профспілковою організацією була Конфедерація регіональних робітничих організацій Мексики (CROM), створена у 1918 році. Попри риторику її лідерів про "класову боротьбу" і звільнення від "тиранства капіталізму", CROM була майже такою ж радикальною, як Американська федерація праці, з якою вона підтримувала тісні зв'язки. Її постійним лідером був Луїс Моронес, відомий своїм розкішним стилем життя. Як єдина профспілкова організація, яку підтримував уряд, CROM мала фактично офіційний статус, але методи Моралесам принесли робітникам мінімальні вигоди; заробітна плата ледь встигала за зростанням вартості життя.

Можливо, найвагоміші досягнення уряду Обрегона були в галузі освіти та культури. Створення національного мексиканського капіталізму вимагало розвитку національної свідомості, що включало інтеграцію корінних народів — які все ще складалися з численних малих націй — у національний ринок та нове суспільство. Це стало ключовою проблемою мексиканської реконструкції, оскільки для їх інтеграції в сучасний світ потрібно було глибоко розуміти їхні умови життя, тому революційні режими підтримували індігенізм, заснований на науковому вивченні корінних народів.

Важливим аспектом "індігенізму" було переоцінювання культурної спадщини корінних народів. Наполягати на величчі стародавнього мистецтва було одним зі способів ствердження цінності власної культури, протестуючи проти панування французького іспанського академізму в мексиканському мистецтві в останні роки правління Діаса. В Європу повернулися двоє майбутніх великих митців мексиканського художнього відродження — Дієго Рівера та Давид Альфаро Сікейрос, які приєдналися до іншого талановитого

художника, Хосе Клементе Оріско, створюючи нове бойове мистецтво, натхнене культурою корінних народів.

Вірячи, що "героїчне мистецтво може зміцнити волю до відбудови", молодий секретар освіти Обрегона, Хосе Васконселос, запропонував використовувати стіни державних будівель для малювання муралів, які прославляли корінних народів, минулих і сучасних [35, с. 158-164].

Протягом десятиліття, що слідувало після його перебування на посаді президента, Кальєс, як законний президент чи де-факто диктатор, домінував у мексиканській політиці. Спираючись на основи, закладені Обрегоном, він продовжував реалізовувати свою політику, застосовуючи схожі методи. Його радикальна риторика часто приховувала прагматичну суть політики, яка полягала в підтримці швидкого розвитку національного капіталізму, інфраструктуру якого він активно створював. Для зміцнення фіскальної та монетарної системи було засновано Банк Мексики, єдиний банк, який мав право випускати гроші. Також була створена національна комісія з будівництва доріг, а також прийнятий національний електричний кодекс для підтримки енергетичної індустрії. Ці заходи сприяли розвитку будівництва та виробництва споживчих товарів, в яких представники "революційної родини" — офіційної еліти, зокрема, активно брали участь. Заходи підтримки, такі як тарифи та субсидії, надавались як національним, так і іноземним підприємствам. У 1925 році в Мексиці розпочала свою діяльність збірна фабрика компанії Ford Motor, після переговорів Кальєса з компанією щодо численних пільг.

Кальєс виявив більший ентузіазм щодо земельної реформи, ніж Обрегон, і темп розподілу землі значно зріс під час його президентства. Як і Обрегон, Кальєс бачив у земельній реформі спосіб зменшити селянські заворушення. За чотири роки його правління було розподілено вдвічі більше землі, ніж за Обрегона, хоча менше ніж чверть цієї землі була орною, оскільки Кальєс не вимагав від хасендас здати продуктивні землі. Більшість

розподілених земель були пасовищами чи лісами, або навіть безплідними ділянками. Крім того, Кальєс не зробив серйозних кроків для забезпечення селян іригацією, добривами чи сільськогосподарськими інструментами. Він заснував урядовий банк, який мав би кредитувати ехідос (сільські громади), сприяти впровадженню сучасних сільськогосподарських методів та служити посередником у продажу їх продукції. Проте більшість ресурсів цього банку було надано хасендас, а не ехідос, оскільки ті мали значно кращі кредитні рейтинги, і багато агентів банку зловживали своїми повноваженнями на шкоду селянам.

Це призвело до того, що земельна реформа швидко виглядала як невдача. До 1930 року виробництво зерна впало до рівня 1910 року, і Кальєс, дійшовши висновку, що селянське володіння землею економічно недоцільне, оголосив припинення розподілу землі. На своїх великих маєтках він впровадив механізацію та інші сучасні сільськогосподарські методи, радячи іншим великим землевласникам робити те саме.

Як і Обрегон, Кальєс вважав профспілки корисними, оскільки вони стабілізували відносини праці та капіталу, запобігаючи радикальним соціальним змінам. Проте до кінця десятиліття його влади мексиканські робітники, розчаровані корумпованим керівництвом, яке тримало заробітну плату на рівні, що ледь покриває мінімальні потреби, почали відходити від CROM (Конфедерація робітничих організацій) і формувати незалежні профспілки.

Кальєс заявив про підтримку прав жінок, але мало що зробив для їхнього просування, що сприяло організації жінок для досягнення своїх політичних, соціальних та економічних прав. Соціалістка Ельвія Каррільйо Портер, сестра юкатанського каудільйо, і комуністка Марія "Кука" Гарсія організували жінок-держслужбовців; Елена Торрес приєдналася до Гарсії для створення Мексиканської феміністської ради, а через кілька років з'явилась

Мексиканська феміністська ліга. Проте на національних і міжнародних конференціях ці жінки часто стикалися через питання класу.

Кальєс продовжував політику Карранси та Обрегона щодо підтвердження права Мексики регулювати умови експлуатації іноземним капіталом її природних ресурсів, але не був вороже налаштований до іноземних інвестицій. Він запевняв, що уряд зробить усе можливе для захисту інтересів іноземних капіталістів, які інвестують у Мексику. Однак серйозний конфлікт із США виник у 1925 році, коли мексиканський конгрес ухвалив закони для реалізації статті 27 конституції, зокрема щодо нафти.

Цей конфлікт з США майже призвів до війни, але завдяки дипломатії та поступкам ситуацію вдалося врегулювати.

У той самий час всередині країни виникла серйозна соціальна та релігійна напруга, спричинена політикою уряду, зокрема антиклерикальними законами. Католицька церква активно виступила проти цих заходів, що призвело до формування партизанських загонів—крістеросів, які вели боротьбу з урядом. Однак до 1927 року ця боротьба значною мірою згасла.

Після вбивства Обрегона в 1929 році, Кальєс продовжив стабілізувати країну, створивши Національну революційну партію (PNR), яка під різними назвами та з різними складами лідерів домінувала в мексиканській політиці протягом наступних шести десятиліть.

Попри це, Велика депресія поставила під сумнів економічну модель, що спонукало до зростання соціальних протестів і обурення, особливо серед робітників і селян.

За часів Кардегаса Мексиканська революція відновила свій поступ. Масове розподілення земель селянам супроводжувалося заходами для підвищення продуктивності сільського господарства та покращення умов життя у сільській місцевості. Робітники отримали підтримку у зміні корумпованого керівництва на більш бойове, а уряд демонстрував

демократичність, зокрема через скорочення зарплати президента і доступність для простих громадян.

Кардегас приділяв першочергову увагу земельній реформі, яка включала розподіл землі через систему **ехідо** (громадські землеволодіння), невеликі ранчо та кооперативні ферми для вирощування комерційних культур. Уряд забезпечував фермерів насінням, технікою та кредитами. Протягом його правління було розподілено 45 мільйонів акрів землі між 12 тисячами сіл, що знищило напівфеодальну систему, підвищило життєвий рівень селян і сприяло розвитку економіки.

Водночас реформа мала недоліки: багато земель були низької якості, наділи часто були замалі, а підтримка селян у вигляді технічної допомоги й кредитів була недостатньою. Залежність селян від державних органів обмежувала їхню самостійність. Після 1940 року підтримка ехідо скоротилася, що призвело до занепаду системи й утворення нових великих землеволодінь.

За часів Кардегаса робітничий рух відродився. Завдяки прихильному ставленню влади робітники масово оголошували страйки, домагаючись підвищення зарплат і поліпшення умов праці (642 страйки у 1935 році). У 1936 році радикальний інтелектуал Вісенте Ломбардо Толедано створив нову профспілкову федерацію Конфедерацію мексиканських робітників (СТМ), яка замінила дискредитовану CROM. Робітники підтримували Кардегаса і отримували його підтримку.

Основою правлячої партії стали робітники, селяни та армія. У 1938 році партію реорганізували й перейменували на Партію мексиканської революції (PRM). Влада генералів ослабла через підвищення зарплат солдатам, покращення їхнього морального стану та озброєння селянських міліцій.

Як і земельна реформа, реформа робітничого руху мала недоліки. Робітники втрачали незалежність, інтегруючись у державну систему та підтримуючи уряд, що захищав інтереси національної буржуазії. У 1930-х

роках їхні інтереси збігалися, але після 1940 року залежність профспілок від влади спричинила корупцію та контроль з боку уряду.

Хоча Кардегас підтримував вимоги робітників щодо покращення умов праці, він не протистояв приватному підприємництву, попри звинувачення у зв'язках із соціалізмом та комунізмом. За його правління промисловий капіталізм досягнув значного прогресу. Уряд надавав кредити мексиканській промисловості, запроваджував захисні тарифи, створюючи ринок для місцевих товарів. У 1934 році заснували “Nacional Financiera”, державний банк, який фінансував промислові проєкти, соціальні ініціативи та випускав власні цінні папери.

Боротьба Мексики за економічну незалежність досягла піку під час націоналізації нафтової промисловості у 1938 році. Конфлікт між північноамериканськими та британськими нафтовими компаніями і робітничими спілками завершився страйком і судовими спорами. Після відмови компаній виконати рішення суду щодо підвищення зарплат Кардегас оголосив про експропріацію їхньої власності. Це стало символом економічної незалежності Мексики.

Націоналізація забезпечила дешеве паливо для промисловості та стимулювала індустріалізацію. Однак, це не стало прецедентом — 90% гірничодобувної промисловості залишилося під контролем іноземних інвесторів.

Хоча Кардегас підтримував вимоги робітників щодо покращення умов праці, він не протистояв приватному підприємництву, попри звинувачення у зв'язках із соціалізмом та комунізмом. За його правління промисловий капіталізм досягнув значного прогресу. Уряд надавав кредити мексиканській промисловості, запроваджував захисні тарифи, створюючи ринок для місцевих товарів. У 1934 році заснували “Nacional Financiera”, державний

банк, який фінансував промислові проєкти, соціальні ініціативи та випускав власні цінні папери.

Боротьба Мексики за економічну незалежність досягла піку під час націоналізації нафтової промисловості у 1938 році. Конфлікт між північноамериканськими та британськими нафтовими компаніями і робітничими спілками завершився страйком і судовими спорами. Після відмови компаній виконати рішення суду щодо підвищення зарплат Кардегас оголосив про експропріацію їхньої власності. Це стало символом економічної незалежності Мексики.

Націоналізація забезпечила дешеве паливо для промисловості та стимулювала індустріалізацію. Однак, це не стало прецедентом — 90% гірничодобувної промисловості залишилося під контролем іноземних інвесторів.

Сам підтримуючи розширенню жіночих прав і під тиском організованого жіночого руху Кардегас підтримав конституційну реформу щодо рівноправності та пообіцяв створити жіночу секцію ПНР для забезпечення участі жінок у виборах. Жінки об'єдналися у Фронт за права жінок під керівництвом феміністки Куки Гарсії та інших соціалісток і комуністок. Фронт, що охоплював 800 груп із понад 50 тисячами членів, вимагав виборчих прав, цивільної рівності, захисту працівниць, інтеграції корінних жінок і створення освітніх центрів.

У 1937 році, попри заборону жінкам обіймати виборні посади, Фронт підтримав успішну кандидатуру Гарсії до Палати депутатів. Також було схвалено конституційну поправку про жіноче виборче право з 1939 року, але через розкол у Конгресі та страх перед посиленням католицького консерватизму не ухвалили необхідного закону. Жінки отримали право голосу лише в 1953 році, коли правляча партія досягла компромісу з Католицькою церквою [51, с. 313-332].

Підсумовуючи, між деякими мексиканськими президентами і Хосе Батльє-і-Ордоньєсом можна проводити паралелі. Найбільш яскравим з правителів був Кардегас. Як і уругвайський реформатор Кардегас підтримував права робітників, сприяючи створенню профспілок і поліпшенню умов праці. Обидва проводили націоналізацію ключових галузей. Орієнтація на соціальні зміни, зокрема освітні, медичні та культурні ініціативи. Кардегас провів радикальніші реформи у сфері аграрної політики, тоді як Батльє-і-Ордоньєс приділяв більше уваги інституційній розбудові держави. Уругвайський президент раніше впроваджував реформи, спрямовані на розширення прав жінок, тоді як у Мексиці виборче право жінки здобули значно пізніше.

3.2. Еквадор

Ліберальна революція в Еквадорі, що почалася з революційних подій 1895 року, вирізнялася мобілізацією широких верств населення, яка проявилася, зокрема, у діях монтонерів, що боролися за повалення традиційного консервативного режиму. Подібна мобілізація відбулася й у 1906 році.

Безсумнівним лідером Ліберальної революції був Елой Альфаро Дельгадо. Під час двох його урядів було здійснено радикальну трансформацію еквадорського суспільства, яка найбільше позначилася на юридично-політичній та ідеологічно-культурній сферах.

Елой Альфаро був модернізатором із капіталістичним підходом і соціальним баченням, що для його часу було справді революційним. Він дбав про матеріальний розвиток країни, активно працював над розбудовою інфраструктури, особливо зосередивши зусилля на будівництві залізниці, яка з'єднала Гуаякіль і Кіто. Елой завжди вважав цю залізницю найвищим досягненням, яке символізувало ідентичність Радикальної ліберальної партії.

Президент Еквадору сприяв розвитку сільського господарства, комерційного, банківського та промислового підприємництва, не залишаючи поза увагою малий і середній бізнес. Однак держава постійно відчувала брак фінансових ресурсів. З огляду на економічну необхідність і патріотичні переконання, Альфаро призупинив виплату зовнішнього боргу, реорганізував його, залучив капітал для будівництва залізниці за допомогою свого друга, американського підприємця Арчера Гармана. Він захищав промисловість, користувався кредитами від потужних приватних банків, реформував торгівлю та митну систему, розширював міжнародні зв'язки і втілював численні політики для прогресу країни.

Запропонувати в ті часи політику капіталістичної модернізації в країні, що перебувала в стані "передкапіталізму" і де домінувала олігархічно-поміщицька політична еліта, означало визначити радикальний проєкт для національного життя. "Модель" Альфаро поєднувала кілька елементів: розширення громадських робіт і послуг, стимулювання промисловості, сприяння агроекспорту, спробу модернізації сільського господарства, підтримку підприємництва, розширення внутрішнього ринку, диверсифікацію зовнішньої торгівлі та трансформацію освітньої системи країни.

Однак, окрім цього, уряди Альфаро демонстрували соціальну свідомість: вони дбали не лише про розвиток підприємництва, а й про покращення умов життя та праці населення, вбачаючи у найманій праці важливий інноваційний елемент як у сільській місцевості, так і в містах.

Головним обмеженням економічного проєкту Альфаро залишалися старі структури країни, які особливо захищав поміщицький клас, не готовий до капіталістичної модернізації. Тож наприкінці правління Альфаро можна було побачити, що Еквадор змінився в багатьох аспектах, але не перетворився на повністю капіталістичне суспільство.

Стара регіоналізація країни зазнала змін завдяки залізничному сполученню між узбережжям і гірськими районами. Уздовж цієї залізниці було покращено становище багатьох ізольованих і відсталих раніше сіл; вартість земель зросла вчетверо, і багато з них стали об'єктами купівлі-продажу; міжрегіональна торгівля зросла та диверсифікувалася; збільшилися обсяги імпорту та експорту; розпочався процес урбанізації; зміцнилася зародкова промисловість; з'явилися нові підприємці в сфері торгівлі та банківської справи; загалом покращилися умови праці; а суспільство отримало вигоду від правових, культурних і політичних досягнень.

Без сумніву, правлячі ліберали надихалися капіталістичним розвитком Європи та Сполучених Штатів. Особливу увагу привертав американський капіталістичний устрій. Капіталізм сприймався як сучасна економічна система, гідна свого часу, до якої необхідно прагнути, адже промислово розвинені країни з розвиненою торгівлею, значними інвестиціями, величезними капіталами та підприємницькою динамікою, здатною впливати на весь світ, виглядали майбутнім, до якого міг долучитися і Еквадор.

Націоналізовані активи передавалися до новоствореної установи — Суспільної допомоги. Ця організація використовувала ресурси для фінансування бюджету, надання послуг у лікарнях або притулках для хворих, знедолених і літніх людей. Водночас, у багатьох випадках через продаж чи оренду конфіскованих у церкви маєтків, ці землі переходили до рук близьких до уряд осіб, які ставали новими землевласниками [50, с. 120-123].

У внутрішній політиці еквадорський президент як і його уругвайський колега проводив політику секуляризації, було конфісковані церковні латифундії, католицизм перестав бути державною релігією, обмежені права священнослужителів та черниць, введена сувора державна світська освіта, священникам не можна було викладати в офіційних установах. Заборонена допомога приватним навчальним закладам, які мали підпорядковуватися цивільним комісіям. Запроваджено цивільний шлюб і підпорядкування йому

релігійних шлюбів; утворити реєстр актів цивільного стану та підпорядкування йому хрещень, шлюбів і смертей; дозволено розлучення.

У серпні 1911 року повстання змусило президента Альфаро піти у відставку та виїхати в Панаму. Його замінили Фрейле Зальдумбідє та Естрада, але уряд не протримався через смерть Естради. Альфаро повернувся до Гуаякіля, де спалахнула нова громадянська війна між альфаристами та плісістами. Конституційні сили перемогли в боях при Уїгра, Наранжито та Ягуачі, використавши зброю, придбану Альфаро. Він потрапив у полон, але капітулював, хоча переможці порушили умови та засудили генерала Монтеро, який був вбитий натовпом.

Після військового лібералізму Альфаро настав цивільний лібералізм Пласа Гут'єрреса, який, незважаючи на його звання генерала, був підтриманий новою середньою класою інтелектуалів і професіоналів. Пласа був основною політичною фігурою того часу, хоча і діяв за лаштунками, а фінансову владу мав банкір Франсіско Урвіна Ядо, син колишнього президента. Банківська олігархія контролювала економіку, надаючи кредити урядам, впливаючи на їхні рішення.

Режим здійснював виборчі шахрайства і використовував терор для придушення опозиції. Він обіцяв свободи, але на практиці їх обмежував, що призвело до вбивства кількох видатних лідерів, зокрема генералів і полковників, серед яких були Елої, Медардо та Флавіо Альфаро. У 1912 році було скоєно 13 вбивств за шість років, що потрясло країну.

Після цих трагічних подій країною керували Леонідас Пласа Гут'єррес (1912-1916), Альфредо Бакерісо Морено (1916-1920), Хосе Луїс Тамайо (1920-1924) та Гонсало С. Кардова (1924-1925), якого скинула революція 9 липня.

Після трагічних подій, які завершилися вбивством Альфаро та його соратників, у тому числі вигнанням Альфаро, повстанням генерала Монтеро, поверненням старого борця з Панами, громадянською війною між двома

ліберальними таборами, кривавими боями в Уїгрі, Наранжито та Ягуачі, капітуляцією сил Альфаро з гарантіями їхнього життя, порушенням обіцянки переможцями, ув'язненням поразокших лідерів, судом і вбивством Монтеро, а також масакром Альфаро та його супутників, держава пережила серйозну політичну кризу. У результаті, 5 березня 1912 року був скинутий Карлос Фрейле Зальдумбід, що перебував при владі. Тимчасово влада перейшла до доктора Франсіско Андраде Маріна, який організував вибори, на яких переміг генерал Пласа, ставши президентом на другий термін.

Під час свого першого президентства (1901-1904) генерал Пласа запровадив значні реформи в галузі освіти завдяки своєму міністру освіти, генералу Хуліо Андраде. Однією з важливих ініціатив було відновлення Школи образотворчого мистецтва, заснованої Гарсією Морено, але скасованої попередніми урядами. Важливе місце в міжнародній політиці займали сутички з Перу через просування на північні афлуенти Амазонки, що призвело до двох зіткнень із нашими прикордонниками.

Другий термін Пласа (1912-1914) був омрачений повстанням карліса Конча в Есмеральдас, що прагнув відновити пам'ять про Альфаро, та серйозною економічною кризою через Першу світову війну. Проте уряд Пласа продовжував здійснювати освітні реформи, завдяки чому покращилася ситуація в школах, і була залучена німецька педагогічна місія, яка сприяла розвитку освіти в Нормальній школі ім. Хуана Монтальво.

Доктор Альфредо Бакерісо Морено (1916–1920) змінив на посаді Пласу, був відомим письменником і активним членом Ліберальної радикальної партії. За його каденції був підписаний договір Муньйоса Вернаса-Суареса, який вирішував прикордонну проблему з Колумбією, але призвів до значних територіальних втрат для Еквадору. Бакаерісо також провів амністію, яка стабілізувала ситуацію в країні, але економіка погіршилася через загрозу знищення плантацій какао і Першу світову війну. У цей період, хоча його

вплив залишався сильним, на події продовжували впливати Пласа і Панчо Урвіна Ядо, керівник Банку Комерції та Сільського господарства.

У наступний період президентом став Хосе Луїс Тамайо (1920–1924), який, хоча і був представником банківської олігархії, змушений був вирішувати проблеми економічної кризи, включаючи перші робітничі протести. Це призвело до кривавого придушення страйку в Гуаякілі 15 листопада 1922 року. Попри всі труднощі, Тамайо зміг досягти певних успіхів під час свого правління.

Доктор Гонсало С. Кордова змінив на посаді президента, але не протримався і року через переворот 9 липня 1925 року. Завершився період панування Пласи, коли влада була зосереджена в руках багатіїв, зокрема банкірів і торговців. За цей час відбулися певні прогресивні зміни, зокрема завершення будівництва залізниці Гуаякіль-Кіто, відкриття Панамського каналу в 1914 році та початок видобутку нафти на півострові Санта-Елена. Проте ці досягнення не відповідали потребам країни, а політична система залишалася корумпованою через фальсифікацію виборів і зловживання владою.

Лібералізм, підтримуваний фальшивими виборами та фінансовими маніпуляціями, залишив важливу історичну спадщину, головним чином у сфері освіти та прогресу, хоча не в галузі свобод. Влада генерала Пласи була скинута революцією 1925 року, що ознаменувала початок нового етапу. Під впливом європейських подій і ідеологій почав формуватися новий народний рух, хоча спроби маніпулювати ним були жорстоко придушені [68, с.183-208].

Підсумовуючи, період траєкторія розвитку Еквадору дуже нагадувала Уругвай, проте мала певні відмінності. Наприклад, Альфаро Елой прийшов в результаті революції та керував більш авторитарно. Крім того він проводив економічно більш ліберальну політику, на відміну від уругвайського президента.

3.3. Чилі

Протягом півтора століття Чилі вирізнялася стабільністю на тлі потрясінь і диктатур у Латинській Америці. У порівнянні з Перу, Болівією та Аргентиною, країна демонструвала приклад демократії.

Тривала стабільність ґрунтувалася на вузьких рамках демократії, де еліти не допускали загроз своїм інтересам. Економічні й соціальні проблеми ігнорувалися, популістські реформи фінансувалися експортом чи позиками. У 1970-х, коли робітничі партії розпочали реформи, що зачіпали олігархію, остання звернулася до армії, завершивши період парламентської демократії.

Період Ліберальної парламентської республіки (1891–1920) розпочався після громадянської війни 1891 року, відкривши шлях іноземному капіталу. Політика домінувала навколо великих землевласників, корупції та боротьби за посади. Ліберали, Консерватори, Радикали та Демократи переважно підтримували статус-кво, розділяючись лише в питанні ролі церкви в освіті.

Експорт сировини глибоко трансформував чилійське суспільство, але значна частина доходів залишалася в руках олігархії. Залежність від селітру, а пізніше міді, робила економіку вразливою до світових коливань. Мідна промисловість діяла як ізольований анклав, забезпечуючи робочі місця для середнього класу, але зміцнювала політичну владу еліти та стримувала реформи.

Шахтарі, хоча й отримували відносно високі зарплати, працювали в тяжких умовах, що викликало хвилю страйків. Найбільший інцидент стався в 1907 році в Ікіке, де війська вбили 2000 робітників. Після Першої світової війни синтетичні продукти витіснили селітру, спричинивши крах галузі та економічну депресію.

Мідна промисловість стала домінуючою, особливо після приходу північноамериканських компаній, які контролювали до 80% виробництва. Паралельно середній клас зростав, але його підприємницькі можливості

обмежувалися домінуванням великих корпорацій та аристократичним контролем. Олігархія поступово інтегрувала нових бізнесменів, що гальмувало реформи, тоді як відсутність значної імміграції сприяла збереженню старих цінностей.

Через брак робочої сили жінки активно залучалися до найманої праці. До 1916 року вони складали 26% робочої сили, здебільшого працюючи на низькооплачуваних виробництвах вдома. Умови праці були небезпечними, а зарплати — мізерними, що спричиняло високу дитячу смертність. Феміністки, як-от Елена Каффарена, виступали за державне регулювання, скасування експлуатаційних майстерень і захист працівниць.

Феміністичний рух апелював до ідеалів жіночності, акцентуючи на класовій експлуатації, а не гендерному гнобленні. Лідерки, як-от Естер Вальдес, закликали до державної підтримки й законодавчих змін, включаючи регулювання зарплат, обмеження робочого тижня, заборону дитячої праці та гарантування соціального захисту для вагітних жінок і матерів.

До 1920 року навіть деякі олігархи зрозуміли, що ігнорувати потреби чилійського суспільства більше неможливо. Розширення соціальної свідомості підтримували іноземні компанії, як-от “Braden Copper Company”. На їхню думку, міцна нуклеарна сім'я могла стабілізувати робочу силу, зменшити проблеми, такі як азартні ігри, пияцтво та прогули, і послабити бойовий профспілковий рух, який знижував продуктивність праці.

У цьому контексті “Braden” запровадила комплексну програму соціального забезпечення, але працівники скептично сприймали такі патерналістські ініціативи, спрямовані на контроль їхньої праці. Натомість державні програми мали більшу легітимність і сприяли соціалізації витрат, надаючи перевагу великим компаніям над меншими. Вони також здобули підтримку середнього класу, який прагнув морального піднесення робітничої культури, та радикалів, які розвивали пролетарську солідарність.

Ці умови створили підґрунтя для популістських реформ, реалізацію яких очолив Артуро Алесандрі, відомий як "Лев Тарапаки". Колишній корпоративний юрист, він звернувся до нижчих і середніх класів із обіцянками соціальних реформ, нового трудового кодексу, прав жінок і державного регулювання фінансів. З підтримкою частини олігархії, яка прагнула заспокоїти маси мінімальними змінами, Алесандрі став президентом у 1920 році.

У перші чотири роки свого президентства Алесандрі не зміг виконати передвиборчі обіцянки. Конгрес, який відстоював інтереси олігархії, блокував будь-які спроби впровадження значущих соціальних і політичних реформ. У відповідь Алесандрі запропонував законодавчі ініціативи для відновлення балансу між Конгресом і виконавчою владою, порушеного після громадянської війни 1891 року. Він також виступав за соціальні реформи: скорочення робочого дня, захист прав жінок і дітей, право на страйк і медичне страхування. Однак навіть ці помірковані пропозиції вимагали фінансування, яке могло б надходити лише через оподаткування земель і доходів олігархів, що було для них неприйнятним.

Через глухий кут у парламенті уряд не зміг вирішити наростаючу економічну та соціальну кризу. Розчарована чилійська армія, до складу якої входили переважно представники середнього класу, спостерігала за цими подіями. Багато офіцерів підтримували реформи Алесандрі та були невдоволені тим, що Конгрес ігнорував потреби збройних сил. У результаті серії військових переворотів, очолюваних реформістами Карлосом Ібаньесом дель Кампо і Мармадуком Гроувом, Алесандрі вдалося реалізувати політичні зміни, до яких він прагнув.

Підсумком стала конституція 1925 року, яка завершила період Парламентської республіки й відновила баланс влади між Конгресом і президентом. Вона запровадила пряму виборність президента з шестирічним терміном без права негайного переобрання, забезпечила йому контроль над

кабінетом і фінансами уряду. Конституція закріпила право на приватну власність, але дозволяла його обмеження в інтересах суспільства. Серед інших нововведень були розширений трудовий кодекс, виборчі права для грамотних чоловіків старше 21 року, реєстр для запобігання виборчим фальсифікаціям, податок на доходи понад 10 тисяч песо на рік і створення центрального банку.

Ібаньес і армія залишалися впливовою політичною силою. Спершу вони намагалися об'єднатися з робітничим класом і середнім прошарком для впровадження структурних реформ, проте ці зусилля завершилися встановленням військової диктатури в 1927–1931 роках. Для реалізації своєї програми, яка включала соціальне забезпечення, інфраструктурні проекти та модернізацію, Ібаньесу потрібні були значні фінансові ресурси. Їх забезпечували масштабні іноземні позики, зокрема від банків. Водночас збройні сили отримували значні пільги — підвищення посад і зарплат. Було ухвалено закони, які жінки лобіювали впродовж попереднього десятиліття, тоді як опозицію жорстко придушували: політичних противників арештовували або депортували, а робітничий рух намагалися розколоти через створення проурядових профспілок.

Перші два роки правління Ібаньеса відзначалися економічним зростанням завдяки тимчасовому пожвавленню продажу міді та нітратів, а також масштабним зовнішнім позикам. Однак крах на Уолл-стріт у 1929 році оголив залежність чилійської економіки від зовнішніх ринків. Втрата капіталу та позик, разом із падінням цін на мідь і нітрати, спричинили серйозну кризу. Державний бюджет, значною мірою залежний від податків на експорт міді, зазнав великих втрат, змусивши уряд урізати соціальні послуги, скоротити громадські роботи та збільшити податки. До 1932 року економічна ситуація стала катастрофічною, а високі імпорتنі тарифи США на чилійську мідь призвели до масового закриття шахт і безробіття.

Криза загострила гендерну нерівність на ринку праці. Урядові прихильники закликали жінок залишити роботу, аби зменшити конкуренцію

за робочі місця, що мало стабілізувати сім'ї та підвищити чоловічу зайнятість і зарплати. Соціалісти й комуністи, попри боротьбу за рівну оплату праці, погодилися визначити деякі галузі, як-от мідну промисловість і викладання, як виключно чоловічі або жіночі.

Спроби уряду стабілізувати ситуацію, зокрема обмеження продажу нітратів для підвищення цін, зазнали невдачі. У липні 1931 року, зіштовхнувшись із загальним страйком, у якому брали участь різні соціальні групи, та під тиском зростаючого невдоволення в армії, Ібаньєс подав у відставку й вирушив у вигнання до Аргентини. Після цього країну охопила політична нестабільність: протягом 17 місяців відбулося кілька військових переворотів. Один із них, очолений Мармадуком Гроувом, проголосив Соціалістичну Республіку Чилі, яка проіснувала лише 12 днів. Її програма, хоча й мала назву соціалістичної, передбачала фінансування громадських робіт через емісію паперових грошей.

Ця політична турбулентність зрештою повернула до влади Артуро Алесандрі. Він розпочав свій другий президентський термін у часи глибокої економічної кризи. У Сантьяго налічувалося близько 160 тисяч безробітних, країну охоплювала епідемія тифу, а доходи від нітратів скоротилися до лише однієї двадцятої від рівня 1927 року. Державні службовці, включно з військовими й поліцейськими, місяцями не отримували заробітної плати. Протягом 1932–1937 років Алесандрі разом із міністром фінансів Густаво Россом здійснювали економічне відновлення, яке частково залежало від стабілізації світового ринку. У 1935 році ціни на мідь почали зростати, а до 1937 року обсяги виробництва міді перевищили довоєнний рівень.

Зростання податкових надходжень від експорту міді дозволило уникнути реформ у сфері оподаткування великих землеволодінь. Через відсутність стимулів для справедливого оподаткування латифундисти й надалі залишали значні площі родючої землі необробленими. Незважаючи на потенціал для самозабезпечення продовольством, Чилі була змушена

імпортувати харчові продукти, витрачаючи цінну іноземну валюту, яку можна було використати на індустріалізацію, будівництво інфраструктури або придбання капітальних товарів.

Зі зростанням державних доходів уряд посилив свою роль в економіці, створивши велику бюрократичну структуру, укомплектовану представниками середнього класу. У результаті держава стала головним роботодавцем для середнього класу та найбільшим інвестором у країні, що збільшило залежність Чилі від зовнішніх економічних чинників.

Однак Алесандрі так і не вдалося вирішити основні структурні проблеми країни. Гірничий сектор залишався під контролем іноземного капіталу, а неефективна система латифундій продовжувала домінувати в сільському господарстві. Робітничі страйки за кращі умови праці та вищі зарплати часто придушувалися силою.

Критика режиму з боку середнього класу також мала обмежений успіх. У дусі авторитарних методів Ібаньєса, Алесандрі закривав опозиційні газети, висилав політичних опонентів і демонстрував зневагу до Конгресу. На тлі цих умов сформувався Чилійський народний фронт, спрямований на мобілізацію робітників, селян і міського середнього класу задля захисту демократії та сприяння соціальному прогресу [5, с. 421-427].

Отже, Хосе Батльє-і-Ордоньєс та чилійські президенти, такі як Артуро Алесандрі і Карлос Ібаньєс дель Кампо, мали спільну мету — провести соціальні та економічні реформи для стабілізації своїх країн, але підходи та результати значно відрізнялися. Батльє, зосереджуючись на створенні соціальної держави, проводив глибокі реформи, що сприяли розвитку Уругваю, зберігаючи при цьому демократичні інститути. Його політика була спрямована на зміцнення прав трудящих і модернізацію економіки на основі стабільних доходів.

У Чилі ж уряди Алесандрі та Ібаньєса зіткнулися з великою економічною нестабільністю, спричиненою зовнішніми факторами, такими як Велика депресія, що ускладнювало реалізацію реформ. Попри використання популістських методів та спроби вирішити соціальні проблеми, їх політика часто була орієнтована на короткострокові рішення, а іноді включала авторитарні методи управління. Таким чином, реформи Батльє стали більш сталими й мали довгостроковий ефект, тоді як чилійські реформи залишалися обмеженими економічними і політичними кризами.

3.4. Бразилія

Ключовим моментом, в кінці XIX, що зумовив наступне століття був закон про скасування рабства у 1888 році. До цього республіканці мали основну базу прихильників серед власників пов'язаних з вирощенням кави. Проте після закону про відміну рабовласництва до республіканців приєдналися і цукрові магнати. Монархічний режим спирався на регіональні еліти віднині втратила опору. Республіканізм, який надихався філософією позитивізму теж зробили свій внесок у падіння монархії, адже багато офіцерів стали критично відноситися до офіційного режиму. Ідеал позитивізму у політичному вимірі часто був виражений у формі диктаторської республіки. Така форма правління опиралася підприємців-плантаторів, частину офіцераства та міський середній клас.

Зазначимо, що революція прийшла згори, тобто вона була елітарною і не наштовхнулася на великий опір. Керівну владу міцно тримали у своїх руках ділову, землевласницькі та військові лідери. У цей час було проголошена низка нових реформ: тілесні покарання в армії, іспит на грамотність, що замінив собою майновий ценз для голосування (проте ця реформа не змінила нічого у сутності, оскільки власність і грамотність, в тенденції, поєднувалися. Нові укази встановлювалися світську державу та цивільний шлюб. Останні

зміни дуже нагадували вектор реформ, який проводив Хосе Батльє-і-Ордоньса, який також був прихильником республіканізму та секуляризму [51, с. 260-262].

У 1891 році у Ріо-де-Жанейро були зібрані установчі збори для створення нової республіканської конституції. Нова форма правління передбачала президентську федерацію з поділом на законодавчу, виконавчу та судову владу. Найбільші дебати велися між прихильниками централізації та децентралізації. Місцеві плантатори були зацікавлені у широких свободах для штатів, а міські підприємці виступали за сильнішу центральну владу. В решті, дебати закінчилися компромісом на користь федералізму. Нові двадцять штатів отримали широкі повноваження. Губернатори вибиралися на місцях, провінції отримали право оподатковуватися експортну продукцію та утримати народне ополчення. Національний уряд, натомість, отримав контроль над тарифами і доходами від імпорту товарів. Великі повноваження отримав президент, який міг призначати міністрів та інших важливих посадових осіб, оголошувати воєнний стан та втручатися у справи штатів, якщо їх інститути були в небезпеці.

Колишні рабовласники завдяки новій політичній системі монополізувати землю – основне багатство Бразилії. Це давали їм величезний вплив над сільськими жителями. У регіонах часто зберігалися феодальні пережитки як військова повинність орендарів. Внаслідок складної атмосфери виникали месіанські рухи, які опиралися на найменш захищене населення [51, с. 262-263].

Через революцію змінився вигляд міст, які були заповнені заможними верствами, які нещодавно збагатилися. Змінювався зовнішній вигляд багатьох центрів міст. Це найбільше було видно у Ріо-де-Жанейро. Нова влада зносила старі вулиці і будували широкі проспекти, будувалися стічні та водогінні труби. Економічна політика нового республіканського уряду була компромісною, адже мала задовольняти інтереси плантаторів, власників

підприємств у містах та військових еліт. Через скасування рабства багато землевласників опинилися у скрутному положенні, тому вимагали допомоги від держави, аби перейти до ринкових методів оплати праці. Капіталісти були переконані у розвитку промисловості, аби вийти із зони відсталості, тому вимагали будівництва інфраструктури, захисних тарифів у формі мита і політики, яка були би сприятливою для накопичення капіталу. Армія вимагала збільшення видатків на оборону, аби підвищити престиж та могутність нової республіки. Проте ці вимоги було складно повністю задовільнити, тому федеральний уряд увімкнув друкарський верстат і дозволив приватним банкірам випускати свої банкноти. Очікувано, що це призвело до інфляції. Велика частина капіталу були інвестовані у сумнівні місця, створювалися фіктивні компанії. Це призвело до економічного колапсу, безробіття та низької заробітної плати.

Оскільки валюта продовжувала своє знецінення, тому імпорт став дорожче. Це призвело до бурхливого розвитку мануфактур. Як реакції на цю політику опоненти об'єдналися у Федеральну республіканську партію, яка сповідували ліберальні погляди: федералізм та обмежений уряд.

Ліберальна партія отримала перемогу на виборах та почала надавати перевагу експорту сільської продукції та схилялася до міжнародного поділу праці. Це зробило Бразилію залежною від імпорту промислової продукції. Новий президент Кампус Салес, який керував Бразилією з 1898 по 1902 рік підтвердив правильність шляху та прагнув до розвитку експортних галузей.

Ліберальний уряд скоротив видатки на громадські роботи, підвищив податки та почав викуповувати паперові гроші, аби покращити рейтинг Бразилії. Федералісти отримали нові позики, аби перекрити дефіцит бюджету. Експорт кави зростав, але інші сфери економіки були не такими успішними. Кавовий бум, який спричинений сприятливим ґрунтом, дешевою робочою силою і близькість до портів для експорту.

Кавовий бум з кінця 1880-х до середини 1890-х років незабаром призвів до перевиробництва, падіння цін і накопичення непроданих запасів після 1896 року. Оскільки кавові дерева почали вирощувати лише через чотири роки після посадки, наслідки експансії на західні кордони Сан-Паулу продовжував відчуватися навіть після падіння цін; між 1896 і 1900 роками кількість плодоносних дерев тільки в Сан-Паулу зросла зі 150 мільйонів до 570 мільйонів. Великі міжнародні фірми з торгівлі кавою контролювали світовий ринок і додавали труднощів плантаторам, сплачуючи занижені ціни в розпал кожного сезону та розпродаючи свої запаси в періоди відносного дефіциту, коли ціни зростали. Відповідаючи на заклики плантаторів про допомогу, уряд Сан-Паулу зробив перший крок для «захисту» кави в 1902 році, заборонивши нові посадки кави на п'ять років. Незабаром виявилися необхідні інші кроки. Зіткнувшись із значним урожаєм у 1906 році, Сан-Паулу запустив схему підтримки цін на каву, щоб захистити економічну систему життя штату. Завдяки фінансуванню британських, французьких, німецьких і американських банків і можливого співробітництву федерального уряду Сан-Паулу закупив кілька мільйонів мішків кави та не випустив їх на ринок, намагаючись підтримувати прибутковий рівень цін. Закупівлі продовжувалися в 1907 році; з цієї дати і до Першої світової війни акції поступово розпродавали з невеликими порушеннями ринку.

Основними бенефіціарами від операції були іноземні комерсанти та банкіри, які, оскільки контролювали комісією, яка відповідала за каву. Вона створена була для ліквідації придбаних акцій, поступово розпоряджалися ними з великим прибутком. Проблема, тимчасово вигнана, тепер мала повернутися у ще більш гострій формі. Схема валоризації, яка віддавала перевагу штатам-виробникам кави за рахунок решти, відображала політичне панування плантаторів кави. За президента Кампоса Салеса це панування було інституціоналізовано так званою “*politica dos governadores*” (політикою губернаторів). Його суть полягала в формулі, яка давала двом найбагатшим і

найбільш густонаселеним штатам (Сан-Паулу і Мінас-Жерайс) фактичну монополію на федеральну політику та вибір президентів. Таким чином, перші три цивільні президенти з 1894 по 1906 рік походили з Сан-Паулу; наступні два, з 1906 по 1910 рік, прибули з Мінас-Жерайс і Ріо-де-Жанейро відповідно. Натомість олігархії інших держав отримали майже повну свободу дій у межах своєї юрисдикції, центральний уряд втручався, як правило, лише тоді, коли це відповідало інтересам місцевої олігархії. Неформальні дискусії між губернаторами штатів визначили вибір президента, обрання якого було передбачуваним, оскільки менше ніж 2 відсотки населення мали право голосу. Жоден офіційний кандидат у президенти не програвав вибори до 1930 року. Подібні взаємні домовленості існували на рівні штату між губернаторами та коронеї, міськими чи сільськими босами, які збирали місцеве голосування для обрання губернаторів і отримували винагороду розв'язуванням рук у своїх справах. відповідні домени.

Незважаючи на офіційну упередження на користь сільського господарства, промисловість продовжувала розвиватися. До 1908 року Бразилія могла похвалитися більш ніж трьома тисячами промислових підприємств. Іноземні фірми домінували у сферах банківської справи, громадських робіт, комунальних послуг, транспорту, а також експортно-імпоротної торгівлі. Виробництвом, з іншого боку, займалися майже виключно корінні бразильці та постійні іммігранти. Ця національна промисловість була зосереджена в чотирьох штатах: Сан-Паулу, Мінас-Жерве, Ріо-де-Жанейро та Ріо-Гранді-ду-Сул. Важкої промисловості не існувало; понад половину підприємств становили текстильні фабрики та харчові комбінати. Багато з цих компаній були невеликими майстернями, в яких працювало лише кілька ремісників за архаїчною технологією, і бразильці в умовах ринкової економіки продовжували імпортувати найякісніші продукти. Кількісний і якісний розвиток промисловості гальмувався напівфеодалними умовами, що панували на селі; крайньою бідністю народних мас, яка різко обмежувала

внутрішній ринок; відсутністю кваліфікованої, грамотної робочої сили; і через ворожість більшості фазендейро та іноземних інтересів до промисловості. Разом з промисловістю виник робітничий клас, якому судилося відігравати значну роль у житті країни. Бразильський пролетаріат був частково набраний із пайовиків і мініфондових селян, які тікали до міст, щоб уникнути жахливої бідності та тиранії коронеїса, але перш за все він складався з потоку європейських іммігрантів, які прибували від 100 000 до 150 000 кожен рік. Умови праці та життя робітничого класу часто були нестерпними. Дитяча праця була звичайним явищем, оскільки дітей можна було легально найняти з дванадцяти років. Робочий день коливався від дев'яти годин для деяких кваліфікованих робітників до понад шістнадцяти годин для різних категорій некваліфікованих робітників. Заробітна плата була дуже низькою і часто виплачувалася ваучерами, які можна було обмінити в фірмовому магазині. Існувала повна відсутність законодавства, яке б захищало працівників від небезпеки безробіття, старості чи нещасних випадків на виробництві. Серед європейських іммігрантів було чимало активістів соціалістичного, синдикалістського або соціал-демократичного походження, які допомагали в організації бразильського робітничого руху і надавали йому радикальної політичної орієнтації. Національні та релігійні розбіжності серед робітників, широка неписьменність і чвари між соціалістами та анархо-синдикалістами перешкоджали появі профспілкового руху та робітничої партії. Але після 1900 року профспілки швидко зростали, і перший національний трудовий конгрес, який представляв більшість профспілок країни, зібрався в 1906 році, щоб боротися за 8-годинний робочий день. Одним із результатів конгресу стало утворення першої національної профспілкової організації Бразильської конфедерації праці, яка організувала низку страйків, які влада та роботодавці намагалися придушити арештами профспілкових лідерів, депортацією іммігрантів, і відправлення дисидентів на примусові роботи на залізницю, що будувалася в далекому Мату-Гросу. Фраза «Соціальне питання – це питання

до поліції» часто використовувалася, щоб підсумувати трудову політику ліберальної держави Бразилії [51, с. 263-264].

Підсумовуючи, як в Бразилії, так і в Уругваї поширювалися ідеї як республіканізму, так і секуляризма, була відокремлена церква від держави, запроваджені цивільні шлюби. Проте Хосе Батльє-і-Ордоньєсом були впроваджені більш соціально-орієнтовані реформи. Крім модель бразильського розвитку більше орієнтувалася на місцеві еліти. В економічній політиці бразильські ліберали орієнтувалися на вільні ринки, а Уругвай – на інтервенціонізм та протекціонізм.

3.5. Аргентина

В Аргентині зростання соціальної нерівності спричинило хвилю невдоволення серед різних суспільних груп, таких як міський середній клас, студенти, жінки, робітники, етнічні меншини та молодші офіцери. Радикали спробували використати це невдоволення для насильницького повалення олігархії у 1905 році. Незважаючи на поразку, Радикальна партія поступово здобувала популярність, спираючись на свою розгалужену міську організацію та харизматичного лідера Іполіто Ірігоєна. Він відігравав подвійну роль: примиряв інтереси середнього класу і землевласників, а також уособлював демократичні ідеали, приваблюючи середній клас.

Партія уникала радикальних змін, таких як земельна реформа чи індустріалізація, зберігаючи економіку, орієнтовану на експорт. Її програма залишалася розмитою, балансуючи між інтересами середнього класу та еліти. Пропаганда формувала образ національної партії, яка перевищує вузькі регіональні та класові рамки.

В цей час аргентинські феміністичні організації активно боролися за рівні права, організовуючи рухи в межах і поза політичними партіями. Наприклад, Сесілія Гріерсон заснувала Національну жіночу раду, яка сприяла розширенню освітніх і професійних можливостей для жінок. Жіночі рухи

трансформували традиційні сімейні цінності у громадську діяльність, що називали «соціальним материнством». Жінки-активістки вимагали від держави захисту й гармонізації інтересів громадян.

У 1910 році Перший міжнародний феміністичний конгрес в Аргентині об'єднав жіночі групи Латинської Америки. Учасниці вимагали громадянської рівності, покращення умов праці, перегляду законів про розлучення та спеціального правового захисту для жінок і дітей. Вони наполягали на позитивних діях для підтримки жінок, зокрема створення комерційних шкіл і впровадження оплачуваної декретної відпустки.

Європейські іммігранти, які переважно належали до міського пролетаріату чи дрібних фермерів, також стикалися з дискримінацією. Олігархія використовувала іммігрантів як дешеву робочу силу, але переслідувала тих, хто вимагав прав або успішно конкурував із місцевими землевласниками. Протести, як-от повстання німецьких і швейцарських фермерів у Санта-Фе чи виступи єврейських організацій, стали відповіддю на дискримінацію. Коаліції іммігрантів протистояли закону 1910 року, який обмежував їхні права і дозволяв висилати «небажані елементи» [35, с. 361-363].

У 1916 році радикали здобули перемогу на президентських виборах завдяки сильній місцевій політичній організації, популярному кандидатові та програмі, яка просуvala ідею «гармонії класів». Однак їхня влада залежала від хиткого союзу із землевласницькою елітою, яка контролювала армію, аграрні лобі й мала зв'язки з іноземними бізнесовими інтересами. Президент Ірігойєн змушений був маневрувати між середнім класом, який вимагав участі в управлінні, та обережною олігархією, яка тривалий час сприймала радикалів як загрозу. Надто рішучі дії могли призвести до втрати влади.

Програма радикалів поєднувала фінансовий консерватизм із поміркованими соціальними реформами, прагнучи забезпечити політичну

стабільність. У відповідь землевласницька еліта мала допустити представників середнього класу до державного апарату та професійної сфери. Однак така стратегія створювала конфлікти: зростання державних витрат на розширення апарату суперечило принципам фінансового консерватизму, а союз землевласників із середнім класом залишався крихким.

Ключем до стабільності було розподілення економічних вигід між середнім класом без конфлікту з олігархією. Але економічні труднощі ускладнювали ситуацію. Скорочення доходів від імпорту зменшувало кількість державних посад, що викликало невдоволення середнього класу. Тим часом зростання трудових протестів, спричинених інфляцією та падінням купівельної спроможності, загострювало соціальну напругу.

Протести часто були спрямовані проти іноземних компаній, що викликало опір олігархії. Попри початкові спроби Ірігойєна знайти компроміс із робітниками, тиск еліти змушував його втручатися силою. Кульмінацією стала "Трагічна тиждень" у січні 1919 року, коли радикальний уряд жорстоко придушив загальний страйк. Події супроводжувалися погромами російських єврейських іммігрантів, до яких долучалися еліта та середній клас. Уряд замість засудження цих дій підтримував антикомуністичну кампанію.

Радикали також зіткнулися зі зростанням активності жінок, які становили значну частину робочої сили. У 1919 році заснування Асоціації прав жінок сприяло посиленню тиску на уряд із вимогами рівних прав і захисту від ринкових викликів.

Попри труднощі, адміністрація Ірігойєна досягла успіху в деяких реформах. Університетська реформа 1918 року, спрямована на задоволення потреб середнього класу, стала важливим кроком до модернізації системи освіти та розширення доступу до професій.

До 1921 року завершення економічного буму й початок депресії підірвали профспілковий рух. Водночас радикали намагалися зміцнити свої

позиції через систему патронажу та політичний контроль на місцях. Останні роки правління Ірігойєна стали боротьбою за збереження влади в умовах економічних і політичних викликів.

Попри складні економічні умови, Марсело де Альвеар, наступник Ірігойєна, здобув президентське крісло. Проте його прихід до влади став початком розколу в Радикальній партії. Хоча на поверхні це виглядало як конфлікт між двома політиками, проблема полягала в поглибленні протистояння між середнім класом та елітою всередині партії.

Альвеар скоротив державні витрати, зменшивши заробітну плату, і підвищив митні тарифи для збільшення доходів та скорочення імпорту, що мало покращити торговельний баланс. Такі дії відповідали інтересам середнього класу, проте збалансований бюджет, який підтримували великі землевласники (естансерос), суперечив вимогам середнього класу щодо розширення державного апарату. У 1924 році це призвело до розколу партії на два табори, зокрема антиперсоналістичне крило під керівництвом Альвеара.

На тлі внутрішніх протистоянь у партії підлеглі соціальні групи почали організовувати народні рухи, прагнучи використати ситуацію для реалізації своїх інтересів. Робітники, жіночі організації та етнічні меншини, об'єднавшись навколо спільного порядку денного, змогли вплинути на національну політику. Зокрема, у 1924 році коаліція профспілок і жіночих організацій домоглася ухвалення Закону 11.317, який обмежив тривалість робочого дня для жінок до восьми годин, заборонив нічну працю та встановив особливі правила для вагітних.

У 1926 році жіночі організації досягли ще однієї перемоги, змусивши парламент прийняти закон, який дозволяв заміжнім жінкам укладати контракти й займатися власними справами без згоди чоловіка. Хоча ці закони не охоплювали сільських і домашніх працівниць, вони стали важливим кроком до посилення державного захисту прав жінок і вразливих соціальних груп.

Цей період також ознаменувався розквітом радіо, яке сприяло формуванню єдиної національної культури. Радіо принесло танго в домівки середнього класу, перетворивши його з розваги для маргіналів на символ національної ідентичності, прийнятний і для еліти, і для середнього класу. Танго стало втіленням сучасності та культурної самобутності Аргентини.

У 1928 році Ірігоєн повернувся до влади тріумфально, здобувши другий президентський термін із рекордною підтримкою 57% виборців. Однак уже в жовтні 1929 року Велика депресія завдала Аргентині нищівного удару. Радикальна партія, яка зміцнювала свої позиції, опинилася в кризі. Експорт скоротився на 40%, іноземні інвестиції зупинилися, а рівень безробіття різко зріс.

Спроби уряду стимулювати економіку спричинили інфляцію, тоді як скорочення імпорту значно підірвало бюджет, оскільки основна частина доходів надходила від митних зборів. Фінансовий дефіцит уряд намагався покрити позиками, що поставило його в конкуренцію із землевласниками, які також потребували кредитів, аби подолати експортну кризу.

Політика Ірігоєна дедалі більше суперечила інтересам землевласницької еліти, яка зрештою вирішила усунути його від влади. Втручання президента у справи армії додатково послабило його позиції в цій впливовій інституції. Тим часом середній клас, який був його основною електоральною опорою, втратив до нього довіру через економічні труднощі.

Ірігоєн став символом невдач і об'єктом критики. Його противники змальовували його як старого, корумпованого та нездатного впоратися з кризою лідера. В умовах економічного краху партія втратила ресурси для патронажу, а політична ситуація дедалі більше загострювалася, супроводжуючись зростанням насильства. Урешті-решт, 6 вересня 1930 року Ірігоєна було повалено військовим переворотом[35, с. 363-365].

Незважаючи на усі проблеми, національні еліти провели важливі зміни. У 1912 році в Аргентині ухвалили закон про загальне обов'язкове виборче право, що дозволило голосувати чоловікам-громадянам із постійним місцем проживання, які досягли 18 років. Хоча жінки, іммігранти без громадянства та сезонні робітники залишалися поза виборчим процесом, однак коло виборців значно розширилося. Закон став переломним моментом, змінивши олігархічний режим на представницьку демократію, що забезпечило перемогу радикалів на чолі з Іполіто Ірігойєном на виборах 1916 року.

Уряд Ірігойєна провів демократичні реформи, ослабивши вплив консерваторів, які представляли олігархію землевласників, і змістив їх із влади як у центрі, так і в провінціях. Держава стимулювала національну економіку, розвивала нафтову галузь, а невикористані латифундистами землі передавала колоністам. Для трудівників скоротили робочий день до 8 годин, підвищили зарплати, запровадили пенсії, обмежили дитячу працю та покращили умови для жінок. Профспілкам надали свободу, дозволили страйки, створили арбітражні комісії. У сфері освіти відкрили тисячі сільських шкіл і провели університетську реформу. Реформи уряду ослабили соціальну напругу та сприяли сподіванням на співпрацю між класами під державним посередництвом [7, с. 21-23].

Підсумовуючи, аргентинські еліти та Хосе Батльє-і-Ордоньєс демонстрували схожі риси у внутрішній політиці. Проте в Аргентині ініціатива в реформах більше походила від громадського суспільства. Як не парадоксально, але радикали діяли обережніше, зберігаючи залежність від землевласницької еліти й орієнтацію на експорт. В цей період був досягнутий закон про 8-годинний робочий день, модернізувалася освітня система і розширювалися права жінок. З іншого боку, реформи Хосе Батльє-і-Ордоньєс були системніші та послідовніші. А його правління не асоціюється з невдачами.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, правління та реформи Хосе Батльє-і-Ордоньєс обходять стороною вітчизняні дослідники, але на цю тему пишуть західні вчені. Тому ми вирішили цим дослідженням заповнити пробіл. У ході роботи користувалися принципами історизму та об'єктивності, застосовували загальноісторичні та спеціально-історично методи. Джерелами магістерської роботи послужили дані періодичної преси, промови та праці уругвайського президента.

Хосе Батльє-і-Ордоньєс, навчався на юридичному факультеті, де міг надихатися передовими мислителями свого часу, які обговорюватися в навчальному закладі, в тому числі потрапив під вплив краутизму. Крім того, він мандрував країнами Європи, де зміг вивчати законодавчий досвід інших країн.

Перший президентський термін Хосе Батльє-і-Ордоньєса пройшов досить успішно. Національний уряд зміг подавити бунт опозиції, це стало останньою громадянською війною в історії Уругваю. Протягом першого терміну уряд здійснив важливі економічні та соціальні заходи: впроваджено протекціоністські закони для підтримки національної промисловості, залучено іноземні кредити, електрифіковано трамваї та збудовано залізницю. Значні ресурси спрямовано на підтримку сільського господарства: розподіл насіння та одягу для бідних фермерів, виділення коштів на покращення доріг, придбання пароплавів. Засновано нові факультети, збільшено фінансування освіти, проведено податкові реформи. Водночас дії уряду, такі як продаж державної землі та виселення мешканців, викликали соціальну напругу.

Знову прийшовши до влади уряд продовжив розширювати вплив в економічній сфері, відбулися соціальні реформи. За часів другого президентства здійснені важливі кроки до націоналізації банків, енергетичного сектору та залізничного транспорту, закладено основи для

створення національного торгового флоту. Уряд розширив підтримку національної промисловості протекціоністськими заходами, інвестував у будівництво доріг і каналізацію, а також заснував нові інституції в галузях рибальства, геології та хімічної промисловості.

Соціальні реформи включали законодавче закріплення восьмигодинного робочого дня, захист прав жінок і неповнолітніх працівників, визнання правового статусу незаконнонароджених дітей і створення механізмів їх спадкового забезпечення. У сфері освіти було впроваджено безплатний середнє навчання та запроваджено спеціальний податок для його фінансування. Значну увагу приділено розширенню прав жінок, зокрема ухвалено закон про розлучення за бажанням жінки. Реформи також торкнулися сфери культури й релігії: скасовано армійські почесті для церкви, проголошено храми державною власністю, а 1 травня затверджено святом праці. Водночас фінансові труднощі обмежували реалізацію окремих проєктів, але уряд докладав зусиль для забезпечення національної єдності та економічного поступу.

Політику та реформи уругвайського президента слід розглядати в широкому латиноамериканському контексті. Секуляризацію, протекціонізм, націоналізацію важливих галузей, освітні реформи та розширення прав жінок проводили провідні реформатори Латинської Америки. Проте уругвайський президент вирізняється послідовністю навіть поміж ними. У турбулентні часи він зміг навести порядок у державі та забезпечити суспільний прогрес.

Варто сказати, що не усі керівники держав цього регіону дбали про покращення стану працівників. Наприклад, бразильські еліти довгий час ігнорували “робітничє питання”, роблячи ставку на економічній свободі. Схожу до уругвайського лідера політичну орієнтацію займав еквадорський президент Елой Альфаро та аргентинський керівник Іполіто Ірігойєн. З іншого боку, слабким місцем Хосе Батльє-і-Ордоньєса було ігнорування

“аграрного питання”. Земля знаходилася в руках великих землевласників, що неоднозначно впливало на економічний поступ.

Традиція, яку заклав Батльє досі жива і нині використовується партією “Колорадо”. Проте актуалізація його спадщини може бути не такою простою, адже частина законів уже прийнята у більшості країн світу. Під питанням знаходиться застосування політики протекціонізму. З іншого боку, модернізація освіти, розширення прав робітників, убезпечення їх від нещасних випадків може бути актуальним у багатьох країнах світу. Крім того пенсійне запровадження пенсійного забезпечення досі залишається актуальним у деяких нерозвинених державах. У будь-якому випадку формування політики повинно відбуватися з огляду на контекст і умови тієї чи іншої держави.

Перспективною темою для майбутніх досліджень просопографічний аналіз родини Батльє, оскільки його батько був президентом. Крім того двоє з його родичів теж ставали керівниками Уругваю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Пинтос Ф.Р. П. Перейра. Батлье у процесс исторического развития Уругвая. М.: Иностран. лит, 1962. С. 159
2. Иванов Николай. Если есть на свете рай... Очерки истории Уругвая. СПб.: Алетейя, 2021. 454 с.
3. Иванов Н.С. Хосе Батлье-и-Ордоньес: либеральные реформы в Уругвае и позиция великих держав (1903–1915). *Латиноамериканский исторический альманах*. 2017. № 18. С. 95–119.
4. Иванов, Н. С. "Хосе Батлье-и-Ордоньес: построение «образцовой страны» в Уругвае и судьбы политического наследия." *Латиноамериканский исторический альманах*. 2000, N1. С. 108-131.
5. Иванов Н.С. Уругвайский либерализм в XIX веке. *Латиноамериканский исторический альманах*. 2016. № 16. С. 365–375.
6. Иванов, Николай Серафимович. Либералы, консерваторы и Широкий Фронт в новейшей истории Уругвая. *Латиноамериканский исторический альманах*. 2017. №18. С. 299-304
7. Строганов А.И. Латинская Америка: страницы истории XX века. Москва: Либроком, 2015. 168 с.
8. Лях С. Р. Методологія історії: класика і практика : навчальний посібник. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 130 с.
9. Шумов С.А. История Латинской Америки М.; К.: Альтернатива; Евролинц, 2003. 720 с.
10. Aguerre M. L. José Batlle y Ordóñez y la economía política de su tiempo. *Revista de la facultad de derecho*. 2020. No. 48. URL: http://www.scielo.edu.uy/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2301-06652020000103115 (date of access: 31.10.2024).
11. Alfaro M. Bai C. Bases de la historia uruguaya (1986-1987). Sarandí : Ediciones "las bases, 1986. Vol. 5 : Bases nº 5: El reformismo y sus límites (1903-1933). 36 p.

12. Ardao, Arturo. "Batlle y Ordóñez y el positivismo filosófico, 1951. 223 p.
13. Baracchini H. Historia de las comunicaciones en el Uruguay. Universidad de la República, División Publicaciones y Ediciones, 1977. 237 p.
14. Batlle y Ordóñez J. P. A buena hora. 21.08. 1914, El Día
15. Batlle y Ordóñez J. P. Aclarando ideas. 13. 11. 1914, El Día
16. Batlle y Ordóñez J. P. Bancos Nacionales y bancos particulares 5. 09. 1891, El Día
17. Batlle y Ordóñez J. P. En perpetua crisis. El día. 1891. 5 September. URL: https://es.wikisource.org/wiki/En_perpetua_crisis (date of access: 23.11.2024)
18. Batlle y Ordóñez, José // Encyclopedia of Latin America / Thomas M. Leonard. New York: Facts On File, Inc. T. 4. P. 1345
19. Batlle y Ordóñez (1): interpretación de una época. *Correo de los Viernes*. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/Batlle-y-Ordenez-I-interpretacion-de-una-epoca.asp>
20. Batlle y Ordóñez (2): las fuentes filosóficas e ideológicas. *Correo de los Viernes*. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/Batlle-y-Ordenez-II-las-fuentes-filosoficas-e-ideologicas.asp>
21. Batlle y Ordóñez (3): la agenda de derechos. *Correo de los Viernes*. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/Batlle-y-Ordenez-3-la-agenda-de-derechos.asp>
22. Batlle y Ordóñez (4): la educación como garantía del cambio social e intelectual. *Correo de los Viernes*. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/Batlle-y-Ordenez-4-la-educacion-como-garantia-del-cambio-social-e-intelectual.asp>
23. Batlle y Ordóñez J. P. La conspiración del oro. 14. 11. 1891, El Día
24. Batlle y Ordóñez, J. P. Los bancos Argentinos. El Día, 11 September 1891. URL: https://es.wikisource.org/wiki/La_situación_económica (date of access: 23.11.2024).

25. Batlle y Ordóñez, J. P. Los Proyectos de Salvación. El Día, 27 November 1891.
26. Batlle y Ordóñez, J. P. Los Proyectos Financieros. El Día, 26 November 1891.
27. Batlle y Ordóñez, J. P. Ocho Millones. El Día, 28 November 1891.
28. Batlle y Ordóñez, J. P. Resistencias injustas. El Día, 8 August 1914.
29. Batlle y Ordóñez, J. P. Se baten en retirada. El Día, 2 December 1891.
30. Batlle y Ordóñez, J. P. Sobre Bancos Nacionales. El Día, 31 August 1891.
31. Batlle y Ordóñez, J. P. Tierras Públicas. El Día, 10 June 1914.
32. Batlle y Ordóñez, J. P. Un programa nacionalista. El Día, 26 June 1914.
33. Bértola Luis. Ensayos de historia económica: Uruguay y la región en la economía mundial 1870-1990. Trilce, 2000. 201 p.
34. Benjamín Nahum. La época batllista: 1905-1930. Ediciones de la Banda Oriental, 1975. P. 127
35. Bethell L. The Cambridge History of Latin America, Volume 5: c.1870-1930. Cambridge University Press, 1998. 923 p.
36. Biasetto, Bruno. A small window into a larger world: inland ports, trade, and state-building in Uruguay (1860-1918). *Illes i imperis*, 2022, №24. P. 37-58.
37. Delio Machado L. M. Nuevo enfoque sobre los orígenes intelectuales del batllismo: la contribución de la Facultad de Derecho : Doctoral dissertation. 2004. 581 p
38. El historiador Milton Vanger. *Correo de los Viernes*. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/El-historiador-Milton-Vanger.asp>
39. Espeche Gilardoni, Ximena. La paradoja uruguaya: intelectuales, latinoamericanismo y nación a mediados del siglo XX. Universidad Nacional de Quilmes, 2016. 436 p.

40. Fernández J. A. El joven Batlle. *Correo de los Viernes*. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/El-joven-Batlle.asp> (date of access: 31.10.2024).
41. Finch M.H.J. A Political Economy of Uruguay since 1870. London: Macmillan, 1981. 339 p.
42. Gerassi, Marysa Navarro. Batlle y Ordóñez. Apogeo y muerte de la democracia burguesa. 1971. P. 682-683.
43. Jaime Yaffé. El intervencionismo batllista: estatismo y regulación en Uruguay," Documentos de Trabajo. 2001, № 01-01. URL: <https://ideas.repec.org/p/ulr/wpaper/dt-01-01.html>
44. Jaime Yaffé, programa y política económica del batllismo. Uruguay 1911-1930. *Serie Documentos de Trabajo*, 2000, 07/00. P. 74
45. Jaime Yaffé, Magdalena Bertino Reto Bertoni, Héctor Tajam. El desempeño económico global: del modelo agro exportador a la industrialización sustitutiva de importaciones. La economía Uruguay 1900-1955. URL: <https://ideas.repec.org/p/ulr/wpaper/dt-05-01.html>
46. Jaime Yafée, Tajam, Héctor. Industrialización y sustitución de importaciones en tiempos del primer batllismo y la primera guerra mundial (Uruguay, 1911-1930). *H-industria. Revista de historia de la industria y el desarrollo en América Latina*. 2007, N. 1. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=niWgWuwAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=niWgWuwAAAAJ:qXL8FJ1GzNcC
47. “José Batlle y Ordoñez”. Partido Colorado. 23 April 2016. URL: <https://partidocolorado.uy/biografia-jose-batlle-y-ordonez/>
48. Jens R. Hentschke. School reforms, culture wars, and national consolidation: Uruguay and Belgium, 1860s-1915. *Historia (Santiago)*. 2023, №56.1. P. 255-290. URL: https://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0717-71942023000100255

49. Juan Andrés Fernández. El joven Batlle. *Correo de los Viernes*. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/El-joven-Batlle.asp>
50. Juan Paz y Miño. Eloy alfaro: políticas económicas(1895-1911). Quito : Ministerio de Coordinación de la Política Económica, 2012. 426 p.
51. Keen B., Haynes K. A History of Latin America. Eighth edition. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2009. P. 592
52. Laguna Tomás. 100 años de la Investigación Agropecuaria - 100 años del Uruguay batllista. *Correo de los Viernes*. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/100-anos-de-la-Investigacion-Agropecuaria---100-anos-del-Uruguay-batllista..asp>
53. Lissardy Gerardo. Por qué en Uruguay la Semana Santa se llama Semana de Turismo (y qué dice esto del país más laico de América Latina). BBC. URL: <https://www.bbc.com/mundo/articles/cp30pmzz8kjo>
54. Leonardo Vinci. La ley de 8 horas. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/La-ley-de-8-horas.asp>
55. Ley N° 5.350 de fecha 17/11/1915 Ley de las ocho horas. URL: <https://www.impo.com.uy/bases/leyes/5350-1915>
56. Ley N° 5.032 de fecha 21/07/1914 Accidentes de trabajo. Medidas de prevención. URL: <https://www.impo.com.uy/bases/leyes/5032-1914>
57. Louis, Julio A. Batlle y Ordóñez. Apogeo y muerte de la democracia burguesa. Montevideo, 1969. Nativa Libros. 208 p.
58. Luis Hierro López. Batlle y la educación como garantía del cambio social e intelectual. 22.05.2020. URL: <https://partidocolorado.uy/batlle-y-la-educacion-como-garantia-del-cambio-social-e-intelectual/>
59. Malowany D. Batlle, Ahrens y Krause. *El Día Uruguay*. URL: <https://eldia.uy/batlle-ahrens-y-krause/> (date of access: 31.10.2024).
60. Martin, Percy Alvin. "The Career of José Batlle y Ordóñez. *Hispanic American Historical Review*. 1930. P. 413-428

61. Meneses, Gerson Galo Ledezma. Populismo no Uruguai do Centenário: o caso de José Batlle e Ordóñez. Democracia e autoritarismo: estratégias e táticas políticas, 2019. P. 223-248
62. Miguel Lagrotta. El Batllismo y las políticas sociales. URL: <https://www.correodelosviernes.com.uy/El-Batllismo-y-las-politicas-sociales.asp>
63. Parlamento UY. Discursos de Presidentes de la República y Presidentes del Consejo Nacional de Gobierno. URL: <https://parlamento.gub.uy/documentosyleyes/discursos/presidentes-rou/1903/98035>
64. Pendle, George. José Batlle y Ordóñez of Uruguay: The Creator of his Times. 1902–1907. Reviews. International Affairs. 1963, №39 (4). P. 654.
65. Peterson, Lars Edward. In the shadow of batlle: Workers, state officials, and the creation of the welfare state in Uruguay, 1900-1916. Diss. University of Pittsburgh, 2014. URL: [https://d-scholarship.pitt.edu/21263/2/In the Shadow of Batlle.pdf](https://d-scholarship.pitt.edu/21263/2/In_the_Shadow_of_Batlle.pdf)
66. Pintos, Francisco R., Ovidio Fernández Ríos. Batlle y el proceso histórico del Uruguay. No. 27. C. García & cía., 1938. 160 p.
67. Rex A. Hudson and Sandra W. Meditz, editors. *Uruguay: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress, 1990. Batlle y Ordóñez and the Modern State. URL: <https://countrystudies.us/uruguay/12.htm>
68. Salvador Lara, J. (1994). Breve historia contemporánea del Ecuador. Tercera reimpresión. Bogotá, Colombia: Fondo de Cultura Económica, 2012. 418 p.
69. Sanguinetti, Julio María. «Los crucifijos». *La fuerza de las ideas: la impronta del Estado batllista en la identidad nacional*. Taurus. 2022. P. 352
70. Street, John (1964). "M. I. Vanger, "José Batlle y Ordóñez of Uruguay. The creator of his times. 1902-1907". Book Review. Bulletin of Hispanic Studies. №41 (3). P. 201.

71. Shunsuke, Matsuo. Sports Policy, Batllismo, and the Complexity of Party Politics in Uruguay (1911-1933). *Estudios Interdisciplinarios De América Latina y El Caribe*, 2020, №31.2. P.92-110.

72. Taylor Jr., Philip B. José Batlle y Ordóñez of Uruguay. The Creator of His Times, 1902-1907. Book Review. *Hispanic American Historical Review*. 1963, №43 (4). P. 577–579.

73. Vanger, Milton I. José Batlle y Ordóñez of Uruguay. The Creator of His Times, 1902-1907. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1963. 320 p.

74. Vanger, Milton I. The Model Country: José Batlle y Ordoñez of Uruguay, 1907–1915. Hanover, New Hampshire: Brandeis University Press, 1980. 448 p.

75. Vanger, Milton I. Uruguay's José Batlle y Ordóñez: The Determined Visionary, 1915–1917. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2010. 295 p.

76. Vittorio Trevitt. The Switzerland of Latin America. *History Today*. URL: <https://www.historytoday.com/archive/history-matters/switzerland-latin-america>

ДОДАТКИ

Рис. 1.1. Карикатура на Батля після вступу на пост президента в 1903 році.

Джерело:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/3f/Batlle_y_Ord%C3%B3%C3%B1ez_por_Cao.jpg/800px-Batlle_y_Ord%C3%B3%C3%B1ez_por_Cao.jpg

Рис. 2.1 Молодий Батльє-і-Ордоньєз зі своїм батьком Лоренцо Батльє, також президентом. Джерело:

[https://es.wikipedia.org/wiki/Jos%C3%A9_Batlle_y_Ord%C3%B3%C3%B1ez#/media/Archivo:Lorenzo_Batlle_y_Jos%C3%A9_Batlle_y_Ord%C3%B3%C3%B1ez_\(cropped\).jpg](https://es.wikipedia.org/wiki/Jos%C3%A9_Batlle_y_Ord%C3%B3%C3%B1ez#/media/Archivo:Lorenzo_Batlle_y_Jos%C3%A9_Batlle_y_Ord%C3%B3%C3%B1ez_(cropped).jpg)

Рис. 2.2 Зображення Хосе Батльє-і-Ордоньеса

Джерело: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Jos%C3%A9_Battle_y_Ord%C3%B3%C3%B1ez#/media/File:Jose_Battle_y_Ord%C3%B3%C3%B1ez,_Pres't_Uruguay_LCCN2014695185.jpg

Рис. 2.3 Плакат на честь Батльє-і-Ордоньєса, натякаючи на кінець революції 1904 року.

Джерело: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1904-1.JPG>